

Naše svedectvo

január – marec 2024

ročník 25

OBSAH

Myšlienka čísla	2
Svedectvá	
Ladislav Lampert.	4
Mozaika spomienok zo života môjho otca, gréckokatolíckeho kňaza Aurela Mihaliča / <i>Katarína Dodoková</i>	10
Ženská väznica v bratislavskej Mlynskej doline / <i>Emília Pastvová, rod. Kesegová</i>	15
Byt kardinála Jána Chryzostoma Korca / <i>František Sočufka</i> . . .	20
Milan Šulko / <i>Radoslav Káčerík, Andrej Beleš</i>	22
Čierni baróni / <i>Zuzana Gogová</i>	28
Michal Ďurišin / <i>Simona Šepel'ová, Kristína Andrášová,</i> <i>Filip Radik</i>	34
Spravodajstvo KPVS	40
Naši jubilanti	53
Odišli od nás	60
Oznamy	64

Štvrťročník Konfederácie politických väzňov Slovenska • Z poverenia Predsedníctva dočasne rediguje Peter Sandtner. Redakčná rada: Eva Javorská, Branislav Borovský, Igor Chovan. • Adresa redakcie a administrácie: Konfederácia politických väzňov Slovenska, Košická 56, 821 08 Bratislava, IČO: 31 800 700, tel. 0904 427 201 (Peter Sandtner), 0902 555 321 (Branislav Borovský), kpbs.kpbs@gmail.com, www.kpbs.sk • číslo účtu KPVS Tatra banka – SK 96 1100 0000 00 26 22 00 77 16 IBAN || EV3064/09 • Tlač: Dátum vydania: 10. 3. 2024 • ISSN 1335-9606.

Fotografie na obálke: Odhalenie pamätnej tabuľe donovi Andrejovi Dermekovi, SDB na Drotárskej 4 v Bratislave. Zadná strana obálky: Odhalenie pamätnej tabule na bytovom dome v Bratislave, kde v období komunistického režimu býval tajný biskup Ján Korec. Snímky: Eva Javorská

Vážení pán predseda, pietne zhromaždenie, milé dámy, vdovy, ktoré ste prevzali po svojich manželoch ocenenie, ktoré si rozhodne zaslúžia!

V jednom filme zo sovietskych gulagov bola taká scéna, že bol tam väznený biskup a vymenili ho za prepustenie nejakého ruského špióna. Veliteľ tábora si ho zavolať a povedal mu: „Od dneska ste slobodný.“ A ten biskup mu povedal: „Na to nepotrebujem prepustenie z tohto tábora, ja som slobodný už dávno.“ Myslím si, že tú slobodu vnútornú, ktorú ponúka Ježiš Kristus, tú potrebujeme aj my v časoch turbulentných, ťažkých, aby pokoj v človekovi bol zdrojom tejto slobody. A to si myslím, že to bolo určite zdrojom toho, že Vaši manželia a Vy ako matky a manželky ste toto obdobie prežili, pretože proti tomu dnes nezmôže nič, žiadna totalita, proti vnútornej slobode. A na záver, pomodlím sa Žalm 124, ktorý jednoznačne hovorí o tomto postoji.

A celkom na záver to, čo povedal pán predseda, presne to sa mne stalo a dúfam, že sa to už nezopakuje, že mnoho ľudí chodí okolo tej tabule a nevie ani, že tu je. To by ešte nebolo to najhoršie, ale nesmie sa vytratiť naša vďaka a spomienka na ľudí, ktorí pre túto slobodu mnoho ráz priniesli najvyššiu obeť, obeť svojho života.

Ešte raz veľká vďaka a úcta všetkým Vám. Slava Isusu Christu!

*vľadyka Peter Rusnák, bratislavský eparchiálny biskup,
apoštolský administrátor Prešovskej archieparchie
(odznelo 22. 11. 2023 v Prešove)*

Vážení pán predseda parlamentu, vážení prítomní!

Dnes si pripomínáme štátny sviatok Deň boja za slobodu a demokraciu. Je správnou vecou, že sme tu, aby sme mohli mladým ľuďom povedať, že tu, vo vtedajšom Československu, žili pred rokom 1989 odvážni ľudia, ktorí milovali slobodu a chceli slobodne vyznávať svoju vieru v Boha, slobodne vyjadriť svoj názor či slobodne cesto-

vať do zahraničia. Ale boli tu aj iní ľudia, ktorí uverili ideológii komunizmu a ju presadzovali z rôznych dôvodov aj za cenu krvi nevinných ľudí.

Vážme si slobodu, nie je samozrejmosťou. Vážme si demokraciu, tiež nie je samozrejmosťou. A všemožne ich chráňme, lebo boli vykúpené krvou nespočetného množstva nevinných ľudí, medzi ktorých patrili blažený biskup Pavol Peter Gojdič či iní biskupi, kňazi, rehoľníci, rehoľné sestry či obyčajní veriaci laici.

Vďaka všetkým týmto neznámym i známym charakterným ľuďom a večná im pamiatka!

*vladyka Milan Lach, SJ, bratislavský pomocný biskup
(odznalo 17. 11. 2023 v Bratislave – Devíne)*

Naše stretnutie zakončíme pápežskou hymnou a v tejto súvislosti mi napadli dve krátke spomienky. V roku 1994 som mal možnosť zúčastniť sa s mojimi rodičmi u audiencii u Jána Pavla II. a aj na privátnej liturgii. Keď nás predstavovali, povedali, že otec je gréckokatolícky kňaz a pápež sa otočil k nemu a spýtal sa ho: „a vo väzení si sedel?“ A otec hovoril, že áno. Pápež odpovedal: „Tak to je dobre.“ A druhá spomienka, ktorá je z jedného stretnutia s pápežom Františkom. Bolo to pri stretnutí s ukrajinskými biskupmi a vtedy sa hovorilo aj o ekumenických vzťahoch a iných. A ja som si dovoľil povedať: „Svätý Otče, jednu malú pripomienku, že tu v týchto rokoch nešlo o boj proti viere ako takej, pretože naša cirkev, naše cirkvi, naši kňazi v podstate tú teologickú, náboženskú vieru by si boli mohli uchovať. Mnohým núkali práve možnosť vykonávať ďalej kňazskú službu. Ale oni končili vo väzeniach a gulagoch kvôli vernosti Vám ako inštitúcii, pápežovi, Rímu.“ A vtedy Svätý Otec hovoril: „Toto som si nikdy takto neuvedomil, že nešlo len o boj proti viere, ale že išlo špecificky o zachovanie katolíckej viery.“ Takéto dve spomienky mi prichádzajú na um v tejto súvislosti, keď teraz chceme zapriať nášmu Svätému Otcovi, pápežovi Františkovi pokoj, zdravie a požehnanie na mnohé a blahé roky!

*vladyka Cyril Vasil' SJ, košický eparchiálny biskup
(odznalo 30. 4. 2023 v Košiciach)*

Ladislav Lampert

Post Bellum

(uverejňujeme k 100. narodeninám najstaršieho člena KPVS Ladislava Lamperta)

Ladislav Lampert sa 9. februára 1924 v Lukáčovciach, v obci medzi Hlohovcom a Nitrou. Otec Viktor bol kováčom a mama Mária sa starala o domácnosť. Viktor po smrti kamaráta prevzal v obci šenk, ktorý vlastnil. Pamätník je najstarší z dvanástich súrodencov. Najskôr navštevoval školu v Lukáčovciach, potom študoval na cirkevnom gymnáziu v Nitre. Pamätník hral od malička na husle. Rád hral s dychovkou v kostole, ale tiež pri tancovačkách.

Pamätník tvrdí, že vždy inklinoval k strojárskej práci. Kým otec prevádzkoval kovársku dielňu, pomáhal v nej. Ako 13-ročný robil kuriča a ako 14-ročný obsluhoval mláťačku na obilie. Pamätník na dedine organizoval futbalové zápasy. Snažil sa takýmto spôsobom zjednotiť rozhádzaných ľudí. „Boli tam agráристи a ľudáci. Pol dediny išlo proti druhej polovici.“ Podarilo sa mu vytvoriť futbalové družstvo. Organizoval a hral aj v divadle v kultúrnom dome za dobrovoľné vstupné.

Rád chodil na poľovačky. Spomína, že otec mal horšie výsledky kvôli zraku, ale pamätník vedel už ako 14-ročný dobre zaobchádzať s puškou, čo sa mu neskôr ešte stalo užitočným.

Ako 16-ročný odišiel z domu študovať na priemyslovku do Bratislavy. Spomína, že maturoval dvakrát. Najskôr ešte v máji

Ladislav Lampert v mladosti

1945. Táto maturita bola považovaná za neplatnú, preto znovu maturoval v júli toho istého roku.

Ďalej v štúdiu pokračoval na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave na Strojníckej fakulte. Na konci 3. ročníka ochorel a musel odísť na liečenie do Tatier, kde strávil viac ako rok. Do školy sa vracal s otázkou, či mu uznajú tretí ročník. Naspäť ho však už nevzali vôbec, pretože medzičasom sa zmenilo vedenie Socialistického zväzu mládeže. Predsedom SZM bol predtým pamätníkov kamarát z Hlohovca, a preto nemusel chodiť na žiadne previerky. Teraz ho nový predseda Kyselý označil za buržuja a vyhodili ho zo školy. Bolo to kvôli tomu, že jeho otec Viktor vlastnil 15 hektárov pôdy, mláťačku na obilie a šenk.

Po vylúčení zo školy nevedel, čo má robiť. Pomohol mu kamarát, ktorý mu odporučil uchádzať sa o prácu na Krajskom návrhovom stredisku, kde boli viacerí bývalí podnikatelia. Ladislava prijali na oddelenie technického zariadenia budov. Ani tu však nezostal dlho. V októbri dostal povolávací rozkaz a narukoval na vojenskú službu k útvaru pri Brne. Zatiaľ tu nemali jeho materiály, preto bol bežným vojakom. Po dvoch mesiacoch vo vojenskej službe dostal voľno, no keď sa vrátil, na dvore sa stretol s Kyselým, na ktorého návrh bol vylúčený zo školy. „Teraz už bol nadporučikom.“ Pamätník sa domnieva, že bol tajným agentom. Toto stretnutie preňho znamenalo dôkladné preštudovanie jeho materiálov. Následne si musel zbaliť veci, odovzdať pušku. Potom bol prevelený do Svätej Dobrotivej - do PTP.

Tu ich bolo pri príchode zhromaždených asi 150 – 200. „Nechali nás stáť na dvore. Čakali sme tam asi hodinu, dve. Prišiel kapitán Ťoupalík, priložili mu stoličku a stôl. Vyšiel si na stôl, popozeral sa a začal ‘vy banditi brdských lesov, vy vyvrheli lidské společnosti’ a teraz začal nadávať a nadával, toľko všelijakých epitetov, čo som počul ‘ja z vás udělám vojakov’. Potom skončil to nadávanie, nikto ho už nepočúval.“

Na druhý deň ráno o piatej mali budiček a o 6-tej odchádzali pracovať do Strašíc, kde im dali krompáče, aby robili cestu. Bol však november a všetko zamrznuté, preto sa takýmto spôsobom nedalo nič robiť. Napriek tomu sem chodili celý mesiac a až potom dostali inú prácu – budovali baraky. Keď hľadali ľudí na murárske práce, prihlásil sa aj pamätník. „Doma som muroval, základy viem, tak som si povedal, že idem tiež.“ Spravili sa dve čaty, kde bol jeden murár a mal päť pomocníkov. Mali robiť s Tencerovými rámami.

„Majster nám to prišiel ukázať. Spravili sa tri trojky. Jeden maltoval, druhý podával tehly a tretí kladol. Potom sme sa vymenili.“ Norma bola taká vysoká, že sa to nedalo splniť, aby stíhali pracovať kvalitne. Pamätník po pár týždňoch navrhol, ako zefektívniť prácu. Majstri s ním súhlasili, preto návrh predložili na schválenie aj nadporúčikovi. Ten súhlasil, lebo takýmto spôsobom ušetril pracovnú silu, ktorú mohol použiť pri iných prácach.

Pamätník bol vždy zvyknutý pracovať poctivo bez ohľadu na to, či to bolo ešte doma v Lukáčovciach s otcom, v PTP alebo neskôr v zamestnaní. Spomína, že počas PTP mu niektorí chlapci hovorili, nech nerobí poriadne, že je to komunistické. Odpovedal však: „Možno tu bude bývať komunista a možno tu bude bývať nejaký iný dôstojník. Prečo by to mal mať chybné? Práca sa robí poctivo.“

Zo Svatej Dobrotivej bol po dvoch mesiacoch prevelený do Strašíc. Tu bolo výborné ubytovanie, aj strava. A to vďaka tomu, že sem narukovalo aj päť chlapcov, ktorí sa vo Švajčiarsku stali majstrami pozemného hokeja a chceli tam zostať. Jeden z nich to vyzradil, preto všetkých chytili. Jeden z nich bol kuchár a toho spravili vedúcim kuchyne. Ďalších dvoch si zobral ako pomocníkov. Mali teda kvalitnú stravu.

Na Vianoce polovica vojakov mohla ísť domov, ostatní vrátane pamätníka museli zostať. V dobrom spomína na kuchárov, ktorí varili kvalitne nielen počas sviatkov. „Nemôžem sa tam sťažovať na stravu. Mali sme stavebný príplatok 30 dkg mäsa a mali sme leteckú relutu. Tým, že tam boli naši ľudia, nič nemizlo. Držali s nami. Väčšinou v kuchyni polovička ide preč.“

V Strašiciach pracoval asi pol roka a potom ich vystriedali starší muži, boli to bývalí vojaci, ktorí nesúhlasili s režimom. „Stačilo niečo povedať proti strane a už bol koniec. A hlavne u dôstojníkov to tak bolo.“ Pamätník bol priradený do Plzne, kde už to bolo horšie s ubytovaním aj so stravou. „V Plzni boli staré baraky, voda bola len v jednom z nich, kde boli aj sprchy, lenže neboli vykurované. Keď prišiel október, november, sprchy a umývadlá zamrzli a čakali sme do marca, kedy sa pustili. Nemali sme vôbec vodu. Bola tam jedine riečka Radbuza, ale tá zamrzla tiež. Čakali sme, kedy sa ľady rozpustia, aby sme sa tam mohli chodiť umývať. Bolo tam asi 1,2 metra vody.“ Neskôr zistil, že v Plzni sú verejné sprchy, takže sa chodil každú nedeľu umývať tam.

Pamätník spomína, že tu mali veliteľa, ktorý si za nimi prišiel po radu. Mal barak, ktorý sa mu nepáčil a chcel ho zbúrať a postaviť

Ladislav Lampert v PTP

nový. Navrhli mu, že to spravia. Stačí, ak zabezpečí 2 autá a naložia materiál. „Tak sme sa striedali vždy po päť až desať ľudí.“

Okrem práce mali na dennom režime aj politické cvičenia, nikto ich však nebral príliš vážne a bavili sa počas tohto času o iných témach. „Debatovali sme o všetkom možnom.“ Neskôr sa od nich postupne upustilo. „Veliteľ na nás netlačil, lebo sme mu robili barak.“ Vždy všetko záležalo od zloženia ľudí v skupine. Pamätník spomína na rôzne prístupy nadriadených a aj na jednotu vojakov. Raz prišiel veliteľ, ktorý sa vyhrážal, že im spraví poriadnu vojnu. Keď však zavelil vpravo bok, všetci sa otočili vľavo. Takto sa vraj snažil asi pol hodinu. „Robili sme si z neho posmech. V lete ho zas dopravníci nahovorili, aby išiel na stavbu a zobral dve alebo aj tri autá. Z Prahy priniesol z výroby ľad, že tu spravia klzisko. V lete. A on naozaj išiel.“ Pamätník v dobrom spomína na Janka Sochora, ktorý bol staršinom skupiny, čo je po veliteľovi najvyššia hodnosť.

Počas celého pôsobenia v PTP nosili vyradené nemecké uniformy a ruské bagandže. „Tie bagandže boli veľmi dobré, ľutujem, že som si ich nevzal.“

Počas voľna chodili vojaci aj dôstojníci do hostinca. Pamätník spomína na príhodu, kedy sa dôstojník urazil, že ho vojaci nepustili v električke sadnúť, a to ani po vyzvaní. Nahneval sa a chcel dať všetkých zavrieť. „Celá električka plná PTPákov sa zobrala a išla

s ním. My, čo sme to z druhej električky videli, sme povedali nášmu veliteľovi stavby, že ideme tiež.“ Hlavný veliteľ však rozhodol, že sú tu na prácu a nie je možné zastaviť výstavbu, preto nikoho nezavrie.

Pamätník bol vďaka svojej priateľke Márii, s ktorou sa neskôr oženil, prepustený o dva mesiace skôr. „Jej sused jej poradil, aby napísala žiadosť generálovi Čepickovi.“ Pamätník nevie, čo bolo obsahom žiadosti. Prepustený bol v auguste 1953. Nechcel sa vrátiť domov do Lukáčoviec, preto sa oženil a zostal v Bratislave. Snažil sa nájsť si prácu, nebolo to však jednoduché. „Vtedy to bolo tak, že každý musel robiť, ale mňa nikde neprijali.“ Otec manželky Márie pôsobil vo Zvolene v mraziarňach a poradil pamätníkovi, že hľadájú strojára, aby si dal žiadosť. „Netrvalo ani týždeň a napísali mi odpoveď ‘obsadené’. V skutočnosti to nemali obsadené ani celý nasledujúci rok.“ Pamätník v žiadosti uviedol, že bol v PTP, preto ho neprijali. Spomína tiež, že Krajské návrhové stredisko, v ktorom pracoval pred službou v PTP, bolo zrušené a namiesto toho vznikol podnik s názvom Stavoprojekt, kde ho tiež najskôr neprijali a povedali, že PTPákov neberú. Pýtal sa teda kamarátov, či o niečom nevedia. Jeden z nich bol námestníkom v Stavprojekte a išiel s pamätníkom na osobné oddelenie, kde ho predtým odmietli prijať. Tu hneď vedúci reagoval, že pamätník bol v PTP. Avšak, kamarát mal vyššie postavenie, vďaka čomu pamätníka prijali.

„Dostal som sa do ateliéru 4, ktorý robil nemocnice. Pracovali tu väčšinou bývalí podnikatelia, ktorým zobrali podniky.“ Pamätník sem nastúpil v zime 1954 a v ďalšom roku prebiehala previerka, kedy všetkých rozdelili do skupín. „Ľudia boli delení na Ačko a na Béčko.“ Ľudia v skupine A mohli pracovať v štátnej službe, ostatní mohli robiť len vo výrobe. Pamätník sa u vedúceho dobrovoľne hlásil na prácu na pozemných službách v kategórii B, aby sa vyhol previerke, pretože Stavoprojekt a tvorba projektov bola štátna služba. Ten však bol s jeho prácou natoľko spokojný, že ho tam odmietol pustiť a zobral pamätníka za námestníkom Baranovičom, ktorý ho mohol zaradiť do skupiny A. Z dokumentov čítal, že jeho otec mal šenk a mláťačku. Pamätník k tomu dodal, že v istom roku mal aj dve mláťačky, načo Baranovič reagoval, či sa za svojho otca nehanbí. Pamätník odpovedal: „Pán námestník nie, ja som hrdý na otca.“

Ovládal murárske aj stolárske práce, preto nemal obavy z manuálnej práce a z toho, že by sa neuživil. Keďže vedúci ateliéru považoval pamätníka za potrebného zamestnanca, dohodol sa s námest-

níkom a udelili mu výnimku. Malo to byť len dočasne, kým za neho nájdú náhradu. „Bol to zabijak pre mňa, lebo som tam na výnimku pracoval dlhé roky a zneužívali to. To, čo iní nechceli robiť, hodili to mne.“ Pamätník si vždy so všetkým poradil a to čo nevedel, si detailne naštudoval. Pri projekte na výstavbe nemocnice Kramáre v Bratislave dostal za úlohu spraviť centrálny rozvod kyslíka. Všetky informácie si musel sám zháňať. Vycestoval do Lipska v Nemecku, kde sa mal inšpirovať a získať potrebný materiál. Cestoval sem na vlastné náklady a nemal to ani preplatené ako služobnú cestu. Bol aspoň rád, že mu to

Ladislav Lampert

nestrhli ako dovolenku. Keď zistil, ako problém riešiť, iná skupina si ho prisvojila a realizovala po celom Slovensku. „Nedostal by som za to peniaze, ale je svinstvo, že vám iné profesie zoberú, čo je po vyriešení vaše.“ Dalším významným projektom, na ktorom pracoval, bol projekt na čistiacu vodu pre Bernolákovo. A neskôr tiež zabezpečenie likvidácie rádioaktívneho odpadu pre Národný onkologický ústav v Bratislave.

Stavoprojekt sa začal postupne zameriavať hlavne na bytovkovú výstavbu, kde stačilo kopírovať projekty a stavať budovy. Ateliér 4, kde pracoval pamätník, sa zaoberal atypickými stavbami s náročnejšími projektmi, preto dostali výpoveď ako finančne neúnosní. Členovia tohto ateliéru sa teda osamostatnili a v správe ministerstva zdravotníctva pôsobili pod názvom Zdravoprojekt. Pamätník tu pôsobil najskôr ako vedúci projektant, neskôr hlavný projektant. Počas kupónovej privatizácie celý Zdravoprojekt zanikol. Pamätník však súkromne na živnosť pracoval až do veku 85 rokov a menšie projekty robil aj neskôr. Pracoval napríklad na rekonštrukcii kúpeľov v Dudinciach.

Pamätník si chcel dokončiť vysokoškolské štúdium, nato však potreboval odporúčenie podniku, ktoré vydávalo politické oddelenie. Tu mu napísali „nežiadúci dokončiť“. Bol politicky nespoľahlivý, preto ho na školu nemohli prijať späť. Riaditeľ podniku ho

nahováral, aby vstúpil do strany. Nesúhlasil so vstupom a nevrátil sa ani do školy. Vo voľnom čase rád hral stolný tenis. Kým býval v časti Krasňany v Bratislave, bol vo výbore jednoty dôchodcov. Musel sa však presťahovať, lebo v bytovke nemali výťah a manželka už bola na vozíku.

Získal rôzne diplomy za prácu, ale tiež odznaky PTP, z ktorých nemá radosť a nevníma ich ako ocenenie, lebo mu pripomínajú ťažké obdobie života. „Keď si spomeniem prečo to všetko bolo, komu som čo spravil...“ Mrzí ho, že jeho otec bol označený za buržuja kvôli tomu, že vlastnil 15 hektárov pôdy a šenk po kamarátovi.

Článok vznikol v spolupráci s Post Bellum

Mozaika spomienok zo života môjho otca, gréckokatolíckeho kňaza Aurela Mihaliča

Katarína Dodoková

Môj otec, gréckokatolícky kňaz, pôsobil po vysviacke od r. 1946 v rusínskej farnosti Šarišské Čierne (okres Bardejov). Moje úplne prvé spomienky na môjho otca sú až z obdobia tzv. 50. rokov dvadsiateho storočia, keď moja mama so mnou bývala u svokrovcov vo Vyšnej Radvani, pretože otca v r. 1950 (mala som vtedy 3 roky) ŠTB odviedla do Podolínca, kde boli gréckokatolícki kňazi sústredení a nútení prestúpiť na pravoslávnu cirkev. Moja mama musela faru uvoľniť, a tak sme prišli do Radvane, kde bol starý otec riaditeľom slovenskej ľudovej školy. Spomínam si na túto školu, kde som často chodievala za žiakmi do ich tried a sedávala som s nimi v lavici.

Hrávala som sa tam v malej záhrade a často som sa čľapkala v blízkom potoku, z čoho moja mama nemala veľkú radosť. Nevedela som, že otca po nejakom čase poslali s ostatnými vernými spolubratmi do tábora nútených prác v Novákoch, ale pamätám sa

na to ako sme ho boli navštíviť. Stále vidím tú dlhú miestnosť plnú železných postelí s tmavými dekami, pôsobilo to na mňa sklúčujúco, a preto ma rodičia prehupli cez nízko položené okno na slnkom zaliatu lúčku, aby som si na nej pobehala.

Ďalší kamienok mojej mozaiky spomienok je, že som raz v noci počula plač, ktorý ma zobudil a ocko mi radostne oznámil, že mám sestričku. V tom čase už bolo našej rodine nariadené vyhnanstvo do severozápadných Čiech (bývalé Sudety), konkrétne do Žalhostíc (4km od Litoměříc). Otec tam dostal pridelenú prácu v garbiarni. Do tejto oblasti bolo poslaných veľa gréckokatolíckych kňazov: v Litoměřiciach bol aj mamin brat Mikuláš Hricov a ďalší kňazi s rodinami boli v okolitých obciach. Mamin otec Ján Hricov, tiež gréckokatolícky kňaz bol v tom čase väznený, kde ochorel a pre neposkytnutie náležitej liečby ohluchol, preto ho už do Čiech neposlali, ale si našiel veľmi skromné bývanie v dedinke pri Košiciach.

Veľmi dobre sa pamätám na tú dlhú a úmornú cestu vlakom (asi 12hodín) do Čiech aj s mojou len 5 týždňovou sestričkou. Keďže mama zo stresu stratila mlieko, otec musel často v niektorých staniaciach chodiť prosiť o teplú vodu na prípravu umelej výživy a často naskakoval do už rozbiehajúceho sa vlaku. Pri prestupovaní v Prahe sa o nás zamestnanci železnice pekne postarali, najmä o moju malú sestru a mne dali aj kúsok čokolády.

Bývali sme v tzv. kolónii mimo obce v Žalhosticiach. Bol to veľký obytný dvojposchodový dom v jednom vchode boli lepšie byty s kúpeľňou (2 až 4 izbové pre vedúcich zamestnancov), a v druhom vchode skromné 1 izbové s obytňou kuchyňou, pričom vodovod aj WC boli spoločné na chodbe pre všetky byty. Nám bol pridelený ten skromný 1 izbový byt, ale vďaka Bohu sme boli na 1. poschodí, pretože prízemie bolo vlhké. Veľkou pomocou nám bola záhradka, ktorú prideliť zamestnancom bývajúcim v kolónii, a tak som sa zaučala aj do pestovateľských prác. Po narodení brata sa otec stále domáhal väčšieho priestoru, a tak nám nakoniec prideliť izbu zo susedného 4 izbového bytu, kde bývala rodina len s 1 dieťaťom - (jednoduchou stavebnou úpravou nám pridali ich jednu izbu). Susedia ťažko znášali to, že museli ustúpiť ľuďom, ktorí sú tu z trestu. Ale okolie nás nevnímalo tak zle pre otcovu dobrú povahu, zmysel pre dôsledné plnenie povinností, priateľskosť, veselosť a humor. Po čase si nás susedia celkom obľúbili, ženy sa zaujímali

o slovenskú kuchyňu. Nepoznali napr.: plnenú papriku, kapustové holúbky a pochutili si tiež na výborných maminých koláčoch.

Počas celého núteného pobytu sa rodiny často stretávali, povzbudzovali sa navzájom, modlili sa a prežívali spolu radostné udalosti, sviatky, či rodinné oslavy. Bohoslužby sa u nás doma konali denne a ja som bola prvý miništrant môjho otca.

Horšie to mal otec v práci, kde vykonával ťažkú a namáhavú prácu pomocného robotníka. Vytáhoval surové, ťažké bravčové a hovädzie kože z tzv. jám na morenie v hale, kde bolo vlhko, chlad a zápach. To všetko sa podpísalo na jeho zdraví. Po 14 rokoch tvrdej práce dostal infarkt a bol na invalidom dôchodku, vtedy sa zamestnala moja mama v podniku na spracovanie rýb.

V tomto čase som už bola v Košiciach na strednej všeobecno-vzdelávacej škole (dnešné gymnázium). A prečo práve v Košiciach? Na základnú školu si spomínam veľmi dobre. Učila som sa výborne a mali ma radi spolužiaci aj učitelia. S niektorým spolužiakmi udržujem kontakty dodnes. Mala som v 9. ročníku samé jednotky a škola mi dala odporúčanie na štúdium, ďalšie kladné odporúčanie bolo od obce a to posledné mal dať zamestnávateľ môjho otca. Predsedom ZV ROH bol komunista, Slovák a alkoholik ktorý mi súhlas nedal, a preto som mala nastúpiť na učňovskú školu. Doma sme mali všetci vo veľkej úcte Matku ustavičnej pomoci, ku ktorej sme sa modlievali a prosili ju o pomoc. A tak sme sa spolu k nej modlili a prišlo riešenie. Sestra mojej mamy v Košiciach bola v kontakte s funkcionárom KSS, ktorý bol farníkom starého otca - Jána Hricova z Chmeľovej. Veľmi si môjho starého otca vážil, aj keď bol partizán a komunista, pomáhal našej rodine ako len mohol. A napokon mi zariadil aj miesto na škole. Bývala som u rodičov mojej mamy v dedinke pri Košiciach v malom domčeku z nepálených tehál. Bez vody, WC a deravou strechou. V zime nám voda zamrzala vo vedre.

Na zastávku autobusu do Košíc som to mala až 1 km pešo, ale tieto tvrdé podmienky boli pre mňa dobrou prípravou pre ďalší život. Stále vidím starého otca, ako sa celé hodiny prechádza po dvore s ružencom v ruke a s perami šepkajúcimi modlitby.

Politická situácia sa v čase mojej maturity pomaly upokojovala. Prvou lastovičkou bolo tiché presťahovanie maminho brata, kňaza Mikuláša Hricova do Prešova ku svokrovcom, kde si po čase našli zamestnanie aj byt. Postupne sa takto presťahovali viacerí kňazi s rodinami, preto sa aj moji rodičia rozhodli vrátiť a vyriešili to kúpou

*Svadobná fotografia o. Aurela
Mihaliča*

družstevného bytu v Košiciach. To už som mala za sebou 1. ročník vysokej školy. Aj na tú som sa dostala s pomocou našej Matky ustavičnej pomoci, ku ktorej ma naučil si vyprosovať pomoc môj milovaný otec. Je veľkou pravdou, že jej pomoc zakúšam po celý svoj život. Dodnes počujem otcovo rusínske príslovie: „Bez Boha ani do poroha“, v preklade povedané: „Bez Boha ani cez prah“. Na mojej maturitnej skúške bol predsedom komisie docent z prírodovedeckej fakulty. Bol prítomný pri všetkých mojich odpovediach a keď som prišla na prijímací pohovor na VŠ, len mi podal ruku a povedal, že ma rád uvidí v posluchárni.

Prišlo aj na obnovu Grécko-katolíckej cirkvi v roku 1968 v obrodnom procese. Môj otec napriek zdravotným problémom, ale o to s väčšou radosťou nastúpil na menšiu faru vo Varhaňovciach. Fara bola stará, skoro neobývatelná. Ale v skromnosti sa tam otec zariadil. Mama za ním dochádzala z práce a my deti sme prichádzali na víkend. Otec požiadal o povolenie na výstavbu novej fary, ktorá sa do roka postavila a potom moja mama zanechala zamestnanie, aby mohla byť spolu s otcom na fare. Ja a sestra sme už boli vydaté a brat k rodičom do Varhaňoviec dochádzal. Otec začal realizovať aj opravu chrámu. Znovu sa s mamou starali o záhradku a aj včeláril ako kedysi na svojej prvej fare.

Bola som už s manželom v Bratislave, keď ma zastihla smutná správa o náhlej smrti môjho milovaného otecka, ktorý mal iba 52 rokov. Jeho odchod bol mimoriadny. Po ukončení kňazských rekolekcií v Smokovci sa ponáhlal domov, no jeho cesta skončila na zastávke v Starej Lesnej, kde ho zasiahol ťažký infarkt, ktorému hneď na mieste podľahol. Ale odišiel dokonale pripravený na stretnutie so svojim Stvoriteľom. Pre nás to bola veľká strata, no všetko to strádanie, ťažká práca a aj duševné utrpenie vyčerpali jeho srdce. Aj iní jeho spolubratia, ktorí mali podobný osud, odchádzali

*Pohreb o. Aurela
Mihaliča*

z tohto sveta veľmi skoro, všetkých totiž poznačila doba totality. Moja mama našla útechu v rodine najmä u vnúčatiek, no, žiaľ, vážne ochorela a zlomila ju aj náhla smrť jej syna Vladimíra, len 36 ročného. A tak dva roky po jeho smrti aj ona odišla na večnosť. Práve v tom čase sme sa dočkali rehabilitácie nášho otca, aj veľmi skromného odškodnenia, no tú naozajstnú odmenu majú už obaja zaslúžene na večnosti.

Dnes žijeme síce v slobode, ale aká je to doba? Aj keď u nás oficiálne nie sú kresťania prenasledovaní, vidíme skrytú diskrimináciu aj odsudzovanie, útoky na sociálnych sieťach a sú aj krajiny, kde sú veriaci fyzicky likvidovaní. Máme niekedy dojem, že sa naša civilizácia rúti k priepasti. No vieme, že máme za sebou 2 000 rokov existencie cirkvi, v ktorej bolo dosť kríz, ale vždy ich úspešne prekonala. Možno aj teraz prídu nové impulzy a budú sa hľadať cesty pre dobro, nemusia ich nájsť filozofi, či politici alebo mocní. Cesta je nekonečná, sme pozvaní prispieť k činom, preto záleží na každom jednom z nás, aby sme kráčali vpred a konali dobro.

Otec mi hovoril, že Boh nám dal každému talenty (dary). Z toho, čo sme dostali do daru poviem slovami M. O. Váchu, že záleží len na každom z nás, či z nich postavíme chliev alebo katedrálu.

Opatrujme a žime odkazy našich predkov a tiež vytvoríme nové odkazy, ktoré budú opatrovať naše deti. Dajme im posolstvo svojim životom, ako to urobili moji rodičia a všetci tí prenasledovaní kňazi. Právom o nich hovoríme: „Ostali verní“.

Ženská väznica v Mlynskej doline

Emília Pastvová, rod. Kesegová

V auguste v roku 1980 som bola zadržaná pre § 178 Tr. zák. – marenie dozoru nad cirkvami a cirkevnými spoločenstvami. Súdne pojednávania na Krajskom súde v Banskej Bystrici a na Najvyššom súde Slovenskej socialistickej republiky v Bratislave sa ťahali až do roku 1983. Definitívne mi potvrdili pôvodný rozsudok Okresného súdu v Rimavskej Sobote, 4 mesiace nepodmienečne. Na odpykanie trestu mi chýbalo ešte 6 týždňov. Keď to tu píšem, zdá sa mi, že čo sú to 4 mesiace, čo je to 6 týždňov. Tieto 4 mesiace poznamenali môj život na 6 až 9 rokov. Normálnu prácu som získala až po 6 rokoch a vysokoškolskú triedu v práci až po 9 rokoch - 1989 pár mesiacov pred revolúciou.

Emília Kesegová pred zatknutím.

Hoci som mala trvalý pobyt v Bratislave, na výkon trestu som musela nastúpiť do Banskej Bystrice, pretože tam som bola vo väzbe v čase vynesenia pôvodného rozsudku. Raz týždenne (ak si dobre pamätám v utorok) sa eskortou presúvali väzni v rámci celej ČSSR. V praxi to znamenalo, že väzňov, ktorí sa mali premiestniť z nejakého dôvodu – (výkon trestu, vypočúvanie, súdne pojednávanie) do inej väznice pozvážali autobusmi zo všetkých väzníc do Nápravného ústavu v Ilave. Tam nás roztriedili do ciel cca 2 x 5 m. Tá moja cela bola úplne plná, asi tak ako autobus 39 na vysokoškolský internát v Mlynskej doline. Každá väzenkyňa si musela zapáliť cigaretu a WC v rohu, bez plenty, nestíhalo splachovať, bolo upchaté. Malé okno pod stropom nestačilo dodávať kyslík. Mala som pocit, že tu som skončila. Prebrala som sa pod oknom s pocitom, že sa dusím. Našťastie nás bachari brali do autobusov. Ja som

išla do Bratislavy, vlastne už týždeň som bola na ceste z Bratislavy cez Banskú Bystricu do Bratislavy. Celé to bolo proti logike, ale už z väzby som si zvykla, že vo väzení logika nemá svoje miesto.

V Leopoldove sme ani nevystupovali z autobusu, nejakí ľudia vystúpili a nejakí nastúpili. Po zlej skúsenosti z Ilavy Leopoldov prekvapil, každý dostal kus čerstvého chleba. V tom čase si tam piekli väzni svoj vynikajúci chlieb. Pokračovali sme do Bratislavy.

Vo väznici v Mlynskej doline nás po príchode registrovali v tzv. bielom dome, bol hneď vľavo od brány. Bola to administratívna budova. Za ňou bola ďalšia väčšia budova, kuchyňa a jedáleň pre personál väznice. Vpravo od vstupnej brány boli dlhé baraky, každý mal ohradený kúsok dvora, na ktorom sa konali nástupy – sčítanie väzenkýň. Barak pre mladistvé (dievčatá nosili povinne na krku ako pionierske šatky biele šatky so zelenými bodkami). Hneď za ním bol náš barak – I. nápravno-výchovná skupina (nosili sme zelené šatky s bielymi bodkami). Nasledoval barak II. nápravno-výchovnej skupiny (ženy mali modré šatky s bielymi bodkami). III. nápravno-výchovná skupina bola až v ďalšom baraku, (ženy nosili čierne šatky s bielymi bodkami), tieto ženy nemali nástupy na dvore, sčítanie robili vo vnútri na chodbe. Ploty medzi barakmi neboli spoločné, vždy bol medzi nimi aspoň 2 metrový dvor. I. a II. nápravno-výchovná skupina videla z dvora na seba, ženy po sebe mohli pokrikovať a tak som sa postupne dozvedala aké vrahyné sú v dvojke a na koľko sú odsúdené, ktoré z nich boli na Bezručke (v tom čase nemocnica na Bezručovej ulici, oproti Modrému kostolíku) na „operácii žľníka“, v normálnej reči na potrate, niektoré aj viackrát. Tieto ženy mali vysoké tresty a bacharom chodievali „upratovať“ kancelárie, dôsledok upratovania boli „operácie žľníka“.

Z dvora sme videli hore na hotel Bôrik, poučili ma s komentárom „v zámku a v podzámčí“. Neviem ako to majú deti dnes v škole, ale my sme kedysi mali v škole povinnú literatúru od Boženy Němcovej: V zámku a podzámčí. Názov tejto knihy veľmi vystihoval našu situáciu, postavenie a polohu.

Môj 6 týždňový pobyt skrátila týždňová cesta z Bratislavy do Bratislavy. Ale na pár hodinový pobyt v cele v Ilave nezabudnem nikdy. V baraku ma na umyvárke - WC oslovila mladá Cigánka „Budeme kamarátky?“ Zaskočilo ma to, nepoznala som odpoveď a tak som otázku prešla mlčaním. Chyba. Možno treba povedať ako vyzerala umyvárka - WC. Vpravo aj vľavo pri stene rad toaliet,

ktoré boli oddelené cca 80 - 90 cm múrikom, čiže žiadne súkromie, vo väzbe bola aspoň plenta, tu nič, videli ste na každého pred vami a vás videl každý. V strede miestnosti bol kúsok od dverí až k oknu múrik a z neho z oboch strán upevnené vodovodné kohútiky so studenou vodou, voda otekala do plechových válovov. Ak ste si chceli niečo preprať, tak v studenej tečúcej vode. Umyť hlavu v studenej tečúcej vode. V ďalší deň prišla za mnou brigádírka (väzenkyňa, ktorá na nás dozerala – boli obyčajne väzenkyne, odsúdené za § 132, rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve, mali vysoké tresty a obyčajne mali aspoň maturitu, prípadne aj vysokú školu) s obvinením, že som upchala WC. Cigánka, ktorej priateľstvo (rozumej lesbické, to som ja netušila) som odmietla mlčaním, si všimla, že mám menštruáciu a tak upchala WC. Našťastie ja som mala hygienické vložky socialistické vatové z domu a ona to WC upchala síce tiež socialistickými, ale papierovými väzenskými vložkami. Viac ponúk na „priateľstvo“ som našťastie nedostala. Celý problém bol aj v tom, že mnohí, aj bachari, ma považovali za olaskú Cigánku a tak sa ku mne aj správali. Až keď sa pozreli do dokumentácie, zmenili ku mne správanie. V tom čase nebol nikto vo väznici pre vieru, aj bachari pozerali na mňa nechápavo. Dokonca v našom baraku nebola ani žiadna vysokoškoláčka. Vychovávateľ si ma iba raz zavolať na pohovor, aby som mu vysvetlila čo znamená ten veľkonočný pozdrav, ktorý som dostala, no nebol nepríjemný, vedel, že po Veľkej noci idem domov.

Prišla som do väzenia zo socialistického Československa, kde neexistovali žiadne homosexuálne vzťahy a drogy, tie, ak sa aj do ČSSR dostali, tak iba z toho hnilého západu. Hneď v prvé dni ma na nástupoch vyrušilo, že tam pobežoval väzeň muž, hlas mal ako muž a bol dosť hrubý k jednej väzenkyni. Po niekoľkých dňoch som sa

*Emília Pastvová so spoluodsúdeným
Jozefom Labudom v Leviciach*

odvážila spýtať staršej pani (tiež sedela za § 132), že čo tu ten muž robí. Ona mi potom vysvetlila, že je to žena a žije s tou ženou. On-ona je tam dlho a počas svojho pobytu vystriedal-a niekoľko žien, ktoré sa o neho starajú, musia za neho robiť služby, berie im peniaze a keď sa mu niečo nezdá, tak ich aj bije. Stále mal-a v ústach cigaretu. Potom mi staršia pani § 132 vymenovala, kto s kým a vysvetlila mi aj môj incident s upchatým WC. Pre mňa úplne nový svet a šok.

Niekoľkokrát som si všimla, že ten muž-žena a niekoľko ďalších majú cez víkend plávajúce oči, akoby mali vypité a rozprávali z cesty. Snažila som sa im vyhnúť a vrela som si, že možno sa mi to iba zdá, možno sú také bežne. Blížili sa veľkonočné sviatky a ja som mala ísť v utorok po Veľkej noci domov. Prišla za mnou jedna Cigánka, mladé dievča, či by som jej nedala zubnú pastu, keď už idem domov. Ja potešená, že niekto si tu aj zuby umýva, som jej dala novú zubnú pastu a načatú som si nechala na tých pár dní.

Večer, po nástupe, na Veľký piatok, som ležala na mojej hornej posteli, bola som otočená k stene, snažila som sa nevnímať huriavk okolo, veď nás bolo na izbe okolo 20 a s mojím veľkonočným pozdravom som sa snažila absolvovať krížovú cestu a prísť na Golgotu. Za mojím chrptom bola dvojpostel', na ktorej sedeli v kruhu po turecky väzenkyne, podávali si ešus a niečo z neho pili. Ešus koloval dokola. Niečo podobné sa asi dialo aj na ďalších izbách. Cez sviatky sa nástupy nerobili vonku, iba vo vnútri na chodbe. Niekedy sa bachari ani neukázali. Sčítanie na nástupoch robila brigádírka. Ráno som bola v šoku, polovica osadenstva mala plávajúce oči, tackali sa a rozprávali z cesty, niektoré boli agresívne. Nechápala som ako sa mohli dostať vo väznici k alkoholu a už za rána byť tak mimo. Poučila ma opäť moja staršia pani § 132. Všetky sú nadrogované. Pre mňa, nový svet, šok.

Bola som poučená, že v tom ešuse mali mix zubnej pasty (haha, aj ja som prispela a myslela som si, že na hygienu zubov) a liekov (Dinyl, ktoré vyžobrali od civilov, keď chodili pracovať na stavbu s tým, že ich bolí hlava). Piatkové použitie tohto elixíru ich držalo v nálade celé tri dni. Najhoršia bola sobota, nevedeli o sebe, potrebu robili hocikde, chichotali sa, obťažovali sa. Ešte aj v pondelok boli v nálade, ale už to boli len zbytky toho stavu. Ja som v tie dni bachara nevidela, všetko riešila brigádírka. Bachari všetko vedeli a tolerovali to. Celý život som mala problémy s vyprázdňovaním. V tomto bolo cestovanie a nové prostredie môj nepriateľ. Vedela som to a preto

aj cestovanie s Lúčnicou aj mládežnícke cirkevné pobyty som si vždy ustrážila. Teraz týždenná cesta z Bratislavy cez Banskú Bystricu a Ilavu do Bratislavy, nové prostredie v Mlynskej doline spôsobili, že moje vyprázdňovanie nefungovalo už 2 týždne. Bežne by som si dala nejaké jablká, ráno teplú vodu a podobné vychytávky. Ale tu, žiadne ovocie, zelenina, teplá voda, žiadna. Ak sa objednáte k lekárovi, vezme vás o dva týždne. Našťastie mi moja staršia poradkyňa §

132 poradila ísť poprosiť o pomoc brigádirku. Môj problém vyriešil čípok, ktorý mi dala a bola som prekvapená, že vyše dvojtýždňová stolica bola vo veľkosti orecha. Môj organizmus všetko strávil.

Vlastne pri tomto zdravotnom probléme mi pani brigádrika porozprávala osud jej otca. Bol Rus, architekt, oženil sa na Slovensku, mali dve deti, jedno bola naša brigádrika. V druhej polovici päťdesiatych rokov prišla za ním Štátna bezpečnosť, že potrebujú s ním prebrať niečo s pasom, že do hodiny je späť. Nič si so sebou nevzal, viac sa nevrátil. Jeho manželka ho stále hľadala, chodila na bezpečnosť, dala ho hľadať Medzinárodnému Červenému krížu, nenašli ho. Vyhlásili ho za mŕtveho. Prešlo niekoľko rokov a manželka sa znovu vydala. No v druhej polovici sedemdesiatych rokov sa manžel, Rus, architekt vrátil. Vychudnutý, zostarnutý, manželka znovu vydatá. Rodina mu kúpila garsónku na Kominárskej ulici v Bratislave, kde v tom čase, keď som bola vo výkone trestu, stále sám žil. Nikdy nikomu neprezradil, kde bol a ako sa mu podarilo vrátiť domov. Na túto tému odmietal hovoriť.

Tak som si za 5 týždňov v „podzámčí“ – v ženskej väznici v Mlynskej doline získala rozhľad, ktorý som nezískala ani na vysokej škole. Získala som realistickejší pohľad na ideálne socialistické Československo.

Emília Pastvová s predsedom Správnej rady ÚPN Jergušom Sivošom.

Byt kardinála Jána Chryzostoma Korca

František Sočufka

Stojíme pred domom, v ktorom ako nájomník v byte Ing. Jána Michala 16 rokov býval pán biskup Ján Chryzostom Korec. Žil tu pod neustálou kontrolou Štátnej tajnej bezpečnosti – z bytu na rohu bytového komplexu, na prvom poschodí eštebáci kamerou snímali hostí, ktorí za ním prichádzali; takisto obyvatelia horného bytu nad ním sledovali jeho i jeho návštevy. Vilová ulica číslo 7 je adresa, ktorú som navštevoval 10 rokov. Dnes som sa sem vrátil po 36-ich rokoch.

Prečo som sem chodil? A nielen ja, ale počas tých rokov stovky mladých, ale aj starších ľudí? Preto, aby sme počúvali slová povzbudenia a rady skúseného duchovného vodcu, ktorého život formovalo v prvom rade Božie slovo, slovo evanjelia, ale aj rehoľní spolubratia v noviciáte či počas štúdia filozofie a teológie, a tiež prenasledovanie a roky strávené za mrežami väzenia a nakoniec každodenná tvrdá manuálna práca v Dimitrovke či v Kovospracujúcom podniku pri oprave výťahov, alebo v stolárskej dielni. Pre všetkých nás, ktorí sme sa s ním stretávali, bol Ján Chryzostom Korec ako studňa ducha a Božej milosti, z ktorej sa nám dostalo posily a odvahy žiť z viery a pravdy, ako žil on sám.

Pri opravách výťahov som počas komunizmu pracoval aj ja 10 rokov – až do chvíle, keď som emigroval do Talianska, kde som 14 rokov pracoval v Slovenskej redakcii Vatikánskeho rozhlasu. Pracoval som spoločne s nebohým jezuitským pátrom Augustínom Minárikom, profesorom matematiky a fyziky. Dva roky aj s pánom biskupom Jánom Chryzostomom Korcom. Dnes už s úsmevom spomínam na roky, v ktorých sme „pomáhali budovať socializmus“.

Ráno o siedmej hodine nástup do práce. Obliekli sme sa do pracovných šiat a vyrážali na miesta, kde nám nahlásili poruchu. S brašnou plnou náradia sme vyšli pešo štyri, sedem, ale niekedy aj dvanásť poschodí na strechu do strojojne. V prievane, v daždi či v snehu alebo na ľade... Obedovali sme na schodišti, syrové alebo

šunkové žemle, ktoré pán biskup ráno pripravil doma a priniesol do práce. Všetko sme to zapili minerálkou. Presúvali sme sa autom a za nami eštabáci. Päť dní v týždni, dva roky. Pán biskup často spomínal na svoju prácu vo väzení, na bývalých spoluväzňov, na výsluchy vo väzení, na predvolania na tzv. Februárku. Jeho slová ma vždy povzbudili. Obdivoval som odvahu, s akou si stál za svojím presvedčením, za Božou pravdou. Nikdy neuhol ani milimeter. A to vyšetrovateľov niekedy privádzalo do zúrivosti. Spomínal na svojich rodičov ako oni, jednoduchí ľudia boli zakorenení vo viere, ako žili svoju vieru. Nikdy nezabudol na niektorých biskupov a kňazov, ktorí za svoju vernosť Katolíckej cirkvi a Rímskemu biskupovi sedeli dlhé roky za mrežami, alebo na mladých väzňov, ktorí sa aj vďaka nemu stali veriacimi.

Keď po spoločenských zmenách najprv ako biskup, neskôr ako kardinál, prichádzal do Ríma, kde som ho sprevádzal, napr. v redakcii najprestížnejšieho katolíckeho časopisu *La Civiltà Cattolica*, redaktori nemohli uveriť, v akých okolnostiach a za akých podmienok žil a duchovne pracoval biskup Korec, biskup v montérkach. Taký názov dali článku, ktorý bol uverejnený v ich časopise.

Život biskupa Korca po pracovnej dobe vyzeral inak. Neodpočíval na posteli. Nechcel mať pokoj od všetkých. Práve naopak. Popoludňajšie hodiny boli plné života. Prichádzali návštevy, jedna za druhou. Aj ja som ho navštevoval aspoň dvakrát do mesiaca. Jeho slovo sa stalo rozhodujúcim pre ďalšiu etapu môjho života – na základe jeho duchovnej podpory som strávil v cudzine takmer 18 rokov. Po skončení mojej duchovnej, filozofickej a teologickej formácie mi udelil sviatosť kňazstva. Kde? Nebolo to v jeho byte, ale v byte môjho spolubrata jezuitu na vtedajšej Fedinovej ulici. Po vysviacke doniesol jedlo, bravčový rezeň a zemiakový šalát. Pretože to bolo skutočne skromné, obaja sme si uvedomili o to viac, aký nezaslúžený duchovný dar sme dostali vo sviatosti kňazstva.

Odhaľujeme pamätnú tabuľu slovenskému kardinálovi, ktorý celý život a z celého srdca miloval náš Slovenský národ, Katolícku cirkev, Spoločnosť Ježišovu, ktorá ho formovala. Bol verný Rímskemu biskupovi a svojím príkladom, ale aj svojím písaným slovom mnohých priviedol k Ježišovi Kristovi. Tento jezuita, duchovný veľikán, je pre mňa ako orol, ktorý videl, aké nebezpečenstvo hrozilo v minulosti a dnes hrozí spoločnosti u nás. Videl do ľudského vnútra, poznal život človeka nie z kníh, ale z vlastnej skú-

senosti, a preto sa zo všetkých síl usiloval pomáhať mu. Bohužiaľ, nie všetci mu rozumeli, chápali ho. Zažil nevďak a nevšímavosť, ale to ho nepomýlilo. Zostal verný Bohu, ktorému uveril a k tomu povzbudzuje aj všetkých nás. Otec kardinál, vďaka za vaše svedectvo.

*Odznelo 21. 1. 2024 pri odhalení pamätnej tabule kardinála
Korca v Bratislave - Petržalke*

Milan Šulko

Radoslav Káčerík, Andrej Beleš

Príbeh nášho nenápadného hrdinu sa začína v Modranke, kde sa pán Milan Šulko narodil dňa 19. 5. 1940 ako syn Anny Šulkovej a Félix Šulka. Milan Šulko mal štyroch súrodencov: troch bratov, Timoteja, Františka a Vojtecha, a jednu sestru Máriu. V Modranke prežil väčšinu svojho raného života spolu so svojou rodinou, ktorá sa venovala hospodárskej činnosti na ich päťdesiathektárovom poli. Jeho otec, Félix Šulko, patril medzi bohatých roľníkov, ktorí boli označovaní komunistami ako "kulaci". Milanova rodina bola na dedine veľmi známa, veľa ľudí malo blízke vzťahy s jeho otcom. Milan navštevoval v Modranke základnú školu až do dvanásteho roku svojho života. Hrával so spolužiakmi po škole vonku futbal, bola to jeho obľúbená voľnočasová aktivita.

V 50. rokoch sa začala presadzovať násilná kolektivizácia. Roľníci mali odovzdať pôdu, dobytok, stroje v prospech novovznikajúcich jednotných roľníckych družstiev (JRD). Félix Šulko spolu aj s mnohými ďalšími, najmä bohatšími roľníkmi, odmietli vstup do družstva, v ich záujme bolo totiž hospodáriť samým pre seba. Po vojne museli odovzdávať tzv. kontingent. Nároky na odovzdávanie úrody boli tak nesmierne vysoké, že roľník mal povinnosť odovzdať viac, ako bol schopný vyprodukovať. Akonáhle nebola odovzdaná vyžiadaná úroda, takýto čin bol považovaný za

Milan Šulko v mladosti

sabotáž a trestaný peňažnými pokutami, konfiškáciou majetku alebo dokonca až väzením. Takéto nedostatočné odovzdávanie hospodárskeho materiálu následne viedlo k obvineniu aj Félix Šulka zo spomínanej sabotáže a nakoniec aj k rozsudku o väzbe. Pán Félix Šulko ráno pracoval na roli, pričom k nemu pristúpili členovia Štátnej bezpečnosti (ŠtB) a v momente ho spútali a poslali do väzby.

Súdny proces a vyšetrovanie Félix Šulka prebiehalo počas jeho prvého roku vo väzbe. Dňa 8. novembra 1951 bol pán Šulko postavený pred

Okresný súd v Trnave. Prokurátor ako aj obvinený sa odvolali proti rozsudku okresného súdu, aj keď z rôznych dôvodov. Prokurátor nebol spokojný s finálnym verdiktom trnavského súdu, veľkosť trestu sa mu zdala príliš nízka, zatiaľ čo Félixovi Šulkovi sa naopak zdal príliš vysoký. Aj napriek kontaktovaniu Okresného súdu v Trnave ako aj Štátneho archívu v Trnave sa nám nepodarilo nájsť žiadne informácie ohľadom trestu, ktorý bol udelený Félixovi Šulkovi na súdnom procese v Trnave. Všetky dokumenty, ktoré boli z tohto procesu vydané, podľahli skartácii.

Dňa 14.3.1952 sa konal súdny proces na Krajskom súde v Bratislave. Tu bol vynesený finálny verdikt, Milanov otec bol odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní dva a pol roka za sabotovanie a nedostatočný odvod stanoveného kontingentu. Ako vedľajší trest mal zaplatiť pokutu vo výške 30 000 Kčs a celý majetok mal prepadnúť v prospech štátu. Pôda, stroje, dobytok. V rozsudku je uvedené: „V dôsledku odvolania obvineného čiastočne zrušuje sa rozsudok I. súdu vo výroku o vine a obv. Félix Šulko uznáva sa vinným trestným činom podľa § 85 ods. 1 písm. a/ tr. zák. len preto, že v roku 1951 neodovzdal 67 kg hydiny, choval namiesto

14 tich kusov dobytku len 12 a namiesto 20 tich kusov ošípaných len 12. V roku 1951 mal na celý rok predpísaný kontigent 1600kg bravčového mäsa, dodal len 289kg. 5470 kusov vaječ, z toho do 30. júna 1951 povinnosť odovzdať 2700 kusov z celkového počtu, odovzdal len 1100 kusov. Množstvo mlieka 4890 litrov, z toho do 30. júna 1951 povinnosť odovzdať 1956 litrov z celkového počtu, odovzdal len 920 litrov. Pšenica - 59,84q, odovzdal len 37,72. Jačmeň - 100q, odovzdal len 50,05. Strukoviny - 2q, neodovzdal nič. Slnečník - 3q, nedodal nič. Mak - 1.5q, neodovzdal nič. V dôsledku zmenenia viny zrušuje sa rozsudok I. súdu aj vo výroku o treste a trest sa obvinenému Félixovi Šulkovi na základe § 85 ods.1 a § 48 tr. zák. s použitím § 30 tr. zák. ukladá znovu a to trest odňatia slobody v trvaní 2 a pol roka ako trest hlavný, a peňažitý trest 30000 Kčs ako trest vedľajší.”

Pôvodne bol umiestnený do väznice v Leopoldove, nebol tam však po celý čas svojej väzby. V roku 1952 bol premiestnený do ilavskej väznice, o rok neskôr bol transportovaný do Plzne, do väznice Bory. V júli 1953 bol presunutý do Chebu, kde si nakoniec odpykal zvyšok svojho trestu. Svoj čas vo väzení si poctivo odsedel a následne bol 6.10.1954 z väzby prepustený. Félix Šulko počas svojho väzenského pobytu pracoval v poľnohospodárstve, najmä počas pobytu v spomínanom Chebe, kde si vybudoval dobrú reputáciu, bol veľmi rešpektovaný za svoju usilovnosť a odhodlanosť pracovať. Po prepustení ho dokonca prosili, aby zostal v tejto pozícii a pracoval tu naďalej, on mal však inú ideu. Chcel sa vrátiť k rodine, ktorá bola vysťahovaná do Čiech a presne tak aj urobil. V Malom Valštejne žil spolu s rodinou, neskôr sa presťahovali do neďalekej dediny Hynčice, a nakoniec do Trenčína, kde dnes žije aj jeden z jeho synov, pán Milan Šulko.

V roku 1952 obsadili policajti dedinu Modranku, v ktorej Milan Šulko žil so svojou rodinou, narušili súkromie ich domova a následne im bolo nariadené kompletne vysťahovanie z obce a zo Slovenska. “Bolo to skoro ráno, len som sa o siedmej zobudil, že si idem s chlapcami zahrať futbal a celá dedina už bola obsadená. Búchali nám tyčami v dome do stien, či tam náhodou nemáme skryté zlato,” hovorí pán Šulko. V rámci dokumentu o výmere, vyhotoveného dňa 19. novembra 1952, bolo nariadené: “Z hľadiska verejného záujmu presťahovanie Félix Šulku, Anny Šulkovej, Vojtecha Šulku, Milana Šulku, Márii Šulkovej, Timoteja Šulku

a Františka Šulku s obce Modranka na osobitné im určené miesto, a to na riaditeľstvo štátneho statku Albrechtice, okr. Krnov.” Neboli presťahovaní do blízkej dediny, ale do ďalekej dediny, nachádzajúcej sa na hraniciach Poľska a Moravy, konkrétne do osady Malý Valštejn, ktorú až do odsunu obývali sudetskí Nemci. Násilný presun z Modranky do Malého Valštejna bol na zvládnutie veľmi náročný, s krutými a nemilosrdnými podmienkami, ako bol nedostatok potravy, neprajúce novembrové počasie a blížiaci sa zima.

Zo svojho pôvodného domova si mohla rodina vziať len pár vecí, ako postele či hrnce na varenie. Do Čiech však nešla rodina v celku. Otec rodiny, Félix Šulko bol odsúdený a Mária Šulková, neskôr Strnadová, zostala na Slovensku, pretože nebývala spolu s rodinou. Po dlhom presune boli spolu aj s ostatnými rodinami vysadení na krátku dobu na statku v blízkosti Malého Valštejna. Po čase boli znova naložení a mobilizovaní do ich finálnej stanice.

Vo Valštejne bola rodina dovezená do rozbitých, pomerne rozobratých domov, kde spoločne prežili krutú zimu s malým množstvom potravín. Okolie tejto osady bolo veľmi pusté, celá oblasť sa nachádzala v kopcoch v blízkosti Jeseníkov, rozkladala sa v dvoch údoliach Zlatohorskej vrchoviny. Pôvodné obyvateľstvo tejto dediny bolo nemecké, tí boli však po druhej svetovej vojne postupne z dediny vysťahovaní. Matka sa starala o všetkých štyroch synov, otec nemohol, lebo sedel vo väzení. Denne varila, prala, starala sa a upokojovala ich, keď sa cítili beznádejne a smutno z ich krutého osudu a nového, neznámeho prostredia. V Malom Valštejne nebola Milanova rodina sama. Spolu s ňou tam bolo presťahovaných ďalších osem rodín, ktoré žili v blízkosti Modranky, boli tam taktiež aj maďarské a macedónske rodiny. Pár rodín sem bolo presťahovaných presne z toho istého dôvodu ako rodina Šulkovcov: nedostatočné plnenie povinných dodávok, kontingentu. Oddelení od svojho vlastného domova, odsúdení na život v nemilosrdných podmienkach. “Vezmite si všetko, len mi nechajte môj domov, ten je pre mňa najdôležitejší. Je veľmi náročné predstaviť si túto situáciu, človek to musí zažiť na vlastnej koži, aby dokázal všetko pochopiť,” hovorí pán Šulko.

Milan mal, ako bolo už spomínané, päť súrodencov. Sestru a štyroch bratov, s ktorými prežil vysťahovanie a od spoločného

pobytu v Malom Valštejne sa každý z nich pobral viac-menej svojou vlastnou cestou. Niektorí skôr, iní neskôr. Všetci bratia okrem Milana boli členmi Pomocných technických práporov. Tieto pomocné prápory boli zoskupenia tvorené tzv. politicky nespôľahlivými, ktorí vykonávali ťažké a nebezpečné práce, ako napríklad ťažba v baniach. Milan nebol zaradený do PTP, namiesto toho mu ale bola pridelená pozícia v armádnom delostrelectve, pôsobil v ňom na hraniciach Čiech a Poľska, v blízkosti Albrechtíc. Timotej, najstarší spomedzi všetkých bratov, sa vyučil v Partizánskom, ako PTP pôsobil v Tuchloviciach pri Kladne, svoj život dokončil v Česku.

Druhý najstarší, František Šulko, mal veľké šťastie. Z rozbitého obydľia v Malom Valštejne ho vyslobodila láska, konkrétne teda jeho snúbenica, s ktorou mali veľmi silný vzťah. Otec spomínanej snúbenice pracoval na Slovensku na ministerstve a vďaka tomuto bol schopný vybaviť povolenie na návrat na Slovensko pre snúbenca dcéry. Po návrate na Slovensko sa šťastne zobrali. Tretí z bratov, Vojtech, sa uplatnil v stavebnej firme, v ktorej pracoval po väčšinu svojho života. Zostal žiť v Česku, oženil sa a svoj život šťastne dožil v Opave. Mária Strnadová, teda Milanova sestra, ako už bolo spomenuté, nebola vystaňovaná spolu s rodinou do Valštejna, ostala žiť na Slovensku, neskôr žila v Seredi.

Malý Valštejn bol vzdialený od najbližšej školy takmer desať kilometrov. Kvôli tejto veľkej vzdialenosti sa Milan Šulko nemohol zúčastňovať školskej dochádzky po dobu troch mesiacov. Rodina bola od roku 1952 neustále sledovaná tajnou políciou, ktorá sa neskôr dozvedela o kompletnej absencii Milana v škole. Keďže škola bola veľmi vzdialená od jeho domova, Milan dostal povolenie vrátiť sa na Slovensko, konkrétne k strýkovi do Zelenča, u ktorého dlhší čas býval: „Komunisti ma potom našli, zistili že písať a čítať viem, viac mi toho do života nebolo treba. Povolili mi vrátiť sa späť na Slovensko,“ vraví pán Šulko.

Cesta späť do Zelenča bola pre dvanásťročného Milana veľmi dlhá, náročná a plná strachu a neistoty. Tu tiež navštevoval základnú školu. Po úspešnom dokončení povinnej školskej dochádzky sa Milan na rozdiel od svojho otca vydal industriálnejším smerom. Študoval na Priemyselnej škole v Trnave, konkrétne strojárstvo, kde získal užitočné poznatky a v budúcnosti úspešnú

a plnohodnotnú prácu. Po doštudovaní priemyslovky sa rozhodol vrátiť do Čiech, s cieľom nájsť si prácu, ktorá by ho naplňala a z ktorej by dokázal vyžiť. Ako vyštudovaný strojár a údržbár sa rozhodol hľadať zamestnanie v industriálnom epicentre Československej republiky, v meste Ostrava. Pán Milan má k tomuto mestu vybudovaný veľmi pekný vzťah, spoznal tu veľa priateľov, dobrých ľudí a kolegov. „Ja som Ostravák telom aj dušou. Poznal som tam dobrých a šikovných ľudí, nikoho neurážali tak ako tu na Slovensku,“ tvrdí pán Šulko. Cieľ, za ktorým išiel, sa mu v Ostrave aj podarilo splniť.

Prácu si našiel v Novej hute v Ostrave - Kunčice. Napriek ťažkej práci, ktorú vykonával, si našiel aj chvíle na oddych a odreagovanie. Tak ako kedysi, keď bol ešte dieťa, sa vrátil k futbalu, v tomto čase dokonca hrával za Ostravskú divíziu. Zlomil si nohu a musel s futbalom skončiť. Po páde totalitného režimu v roku 1989 si založil vlastnú firmu. Túto firmu viedol až do roku 2006, kedy sa znovu vracia na Slovensko. Nakoniec sa usadil v Trenčíne. „Nechcel som ísť späť do Trnavy, to by mi len pripomínalo nepekne časy,“ vraví pán Šulko.

Všetko to, čo pán Šulko zažil počas svojho života, všetko poníženie a nespravodlivosť zo strany režimu, všetko v ňom zanechalo nezmazateľné stopy. Všetky škody, čo im komunizmus spôsobil, neboli odškodnené. Každá náročná chvíľa, každý problém a zlyhanie ho posunulo v živote ďalej. Napriek všetkému, čo musel vydržať, je za svoj život veľmi vďačný a vidí v ňom veľa ponaučení pre mladšie generácie. Mladí síce už nie sú pod vplyvom komunistického režimu, ale aj tak potrebujú o tomto období veľa vedieť, aby sa takáto krutá história už nikdy nezopakovala. „Viete, čo dnes chýba väčšine mladým ľuďom? Samostatnosť. Všetci sa len spoliehajú na niekoho iného, čakajú, že ich problémy vyrieši niekto iný. Život vás naučí, keď nemáte na výber. Aj mňa takto naučil. Všetky tie cesty, ktoré som musel absolvovať sám, všetok ten strach zo mňa vytvorili samostatného, silného človeka,“ hovorí na záver pán Šulko.

Študentská práca z projektu Nenápadní hrdinovia

Čierni baróni

Zuzana Gogová

Komunistický režim posielal sedliakov, ktorí sa nechceli vzdať svojej zeme, na prevýchovu do baní. Tých najsilnejších nezlomil, no mnohí sa o tom ešte dlho báli hovoriť.

Násilný proces kolektivizácie v Československu prebiehal medzi rokmi 1949 až 1960 „zasiahol sociálne a kultúrne zázemie v celej dedinskej spoločnosti a prevrátil jej tradičný hodnotový systém” píše v článku časopisu Pamäť národa historik Branislav Kinčok. Tých, ktorí vlastnili väčší kus pôdy, označili za kulakov, hospodárskych rozvracačov, nepriateľov socializmu, dedinských boháčov alebo špekulantov. Cieľom bolo fungovanie v rámci jednotných roľníckych družstiev (JRD). Roľníci do družstva vstúpili buď „dobrovoľne” odovzdaním majetku alebo neustúpili a pôdu a hospodárske zvieratá im vzali násilím.

„Komunisti používali rôzne drastické metódy. Zastrášovanie, vysťahovanie určitých ľudí, aby nerobili rozruch. Niektorých na pol roka zatvorili. Na to nepotrebovali žiadny súd. Komisia rozhodla v administratívnom konaní. Kňazov a asociálne osoby riešili hneď na 24 mesiacov. Ani sa nezúčastňovali konania. Výmer im poslali po ňom,” približuje Jerguš Sivoš z Ústavu pamäti národa.

Jedným zo spôsobov, ako prinútiť gazdov vzdať sa majetku, bolo platenie kontingentu - dávok z toho, čo vypestovali a vychovali. „Na rok som dával 25 metrákov mäsa. Musel som vykrmieť dva či tri býčky. Ďalej som odovzdával 120 metrov zemiakov. 2500 litrov mlieka. Vajcia. Každý deň sme odovzdávali toľko, koľko nám bolo prikázané” opisoval mi pán Pavel Šimurda z východoslovenskej obce Myslina. Bol synom kulaka, najväčšieho gazdu v dedine. Za kulaka bol označený každý, kto vlastnil viac než 15 hektárov ornej pôdy. Cieľom bolo, aby roľník nezvládal kontingenty odvieť. Za ich neplnenie mu hrozil súd.

Podľa slov Jerguša Sivoša, ľudia na východnom Slovensku nechceli vstupovať do JRD. Preto komunisti používali nátlak. „Najhoršie je, že keď sa po roku 1989 ľudia začali o tému zaujímať, tak tí samotní ľudia si neboli istí, či je ten čas už taký, aby mohli o tom hovoriť a potom bolo už častokrát neskoro. Kedysi to bolo

vnímané akoby hanba. Oni to pociťovali ako hanbu, ako poníženie a nechceli o tom pred rodinou rozprávať.“

Poburoval národ

(6. 2. 1930 - 11. 5. 2021)

Pavel Šimurda sa narodil 6. februára 1930 v Mysline a prežil tam celý život. Bol synom gazdu, ktorý vlastnil cez sedemnášť hektárov pôdy. V jeho rodine sa gazdovalo ešte dávno predtým, než sa narodil. Dokonca, keď som sa s ním v roku 2020 stretla, povedal, že ešte nedávno sa staral o jedného koňa. Prácu s koňmi miloval.

Pavel tušil, čo sa ho budem pýtať, takže hneď na úvod na mňa vychrlil, že v bani strávil 28 mesiacov. Pracovníci Štátnej bezpečnosti (ŠtB) ho zatkli za to, že údajne poburoval národ. Bola streda ráno, keď na moste v Mysline zazrel pracovníkoy Štátnej bezpečnosti, zatiaľ čo oral s koňmi na rodinnej pôde. Čakali na miestneho farára, ktorý chodieval učiť deti do Humenného. „Farár prišiel, zobrali ho, šup do auta, bicykel nechali a jeho vzali a hneď do Humenného na okres” spomínal staručký pán. Nejakým spôsobom sa správa o zatknutí farára rozniesla aj do neďalekej dediny Závadka. Jej obyvatelia sa s motykami a lopatami vybrali do okresného mesta, aby sa kňaza zastali. Po Pavla si eštbáci prišli ešte v ten istý deň. Bol jediný, kto ráno videl celý incident s farárom a kto mohol správu posunúť obyvateľom Závadky. Pavel sa však domnieva, že to musel byť niekto z Humenného, kto informoval dedinčanov v Závadke. Nasledovalo niekoľko dní a vypočúvanie vo väzení v Humennom a v Prešove. „V Prešove ma v jeden deň vyšetrovali od rána od siedmej hodiny do štvrtej poobede. Pamätám sa, ako by to bolo dnes.“

Po troch týždňoch v prešovskej väznici bol odsúdený na 24 mesiacov nútených prác v tábore v Hronci neďaleko Podbrezovej. „Bolo nás tam kamarátov asi päť tu z okolia. Aj môj ujco tam bol. V Hronci boli politickí väzni. Všetci sme boli nespoľahliví, niekto mal hospodárstvo, iný bol synom doktora. Takých prenasledovali.“

Tábor nútenej práce Hronec, podobne ako niekoľko ďalších v Československu, bol zriadený s cieľom prevýchovy už spomí-

naných údajných rozvracačov ľudovodemokratického zriadenia, tých, ktorí ohrozovali hospodársky život krajiny, politických väzňov a tých, ktorí sa vyhýbali práci. Na Slovensku fungovali pracovné tábory medzi decembrom 1948 a májom 1953. Tábor v Hronci vznikol z dôvodu nedostatku pracovných síl národného podniku Švermove železiarne.

Pavel spomína, že jeho pracovnou náplňou v oceliarniach bolo dávať akési drôty do strojov. Po 18 mesiacoch v Hronci požiadal prezidenta Antonína Zápotockeho o milosť. Udelili mu ju v roku 1953. „Po osemnástich mesiacoch som išiel na Ostravu, hneď do bane. Bol som predvolaný na vojenskú službu, hneď. 28 mesiacov som strávil v bani Dukla. Väčšinou tam boli moji kamaráti z dediny a z okolia. Sľubovali, že si „odkrútime“ vojenský výcvik, ale robili s nami, čo chceli.“

Pavel pracoval 800 metrov pod zemou, na tých najhorších prácach. „Tam, kde už nechceli ísť baníci, posielali nás“, spomínal. 14 mesiacov chodil na nočnú službu, od desiatej večer do šiestej do rána. Podobne ako ďalší, ktorí dostali povolávací rozkaz na tento typ „vojenského výcviku“, doplatili na svoj kádrový posudok. Bol syn kulaka. Takže namiesto vojenčiny fáral v bani. Ak si aj obliekol uniformu na vychádzku, výložky boli čierne, takže každý vedel, že sú nepriateľom štátu. Príslušníkov pomocných technických práporov (PTP) nazývali „čierni baróni“.

Po odkrútení 28 mesiacov v bani sa vrátil do rodnej obce. V dedine už fungovalo družstvo. Rodine zobrali všetko, pôdu aj hospodárske zvieratá. Dodnes stoja štyri maštale družstva na pozemkoch, ktoré patrili rodine. „Pôdu sme už nikdy nedostali späť. Nikde sme sa nedovolali pravdy. Pozemky sa kedysi nekupovali ako dnes. Niekedy stačilo slovo, iné dokumenty o kúpe sa buď stratili alebo ani nevznikli. Pôdu kupoval ešte môj dedo. Ľudia v dedine vedeli, že je to naša pôda, ale na papieri to nebolo.“

Pavel sa neskôr zamestnal v Humennom v depe. Nakladal uhlie na rušne. „Nemohol som ísť za pomocníka rušňovodiča, lebo som bol nespoľahlivý.“ Bol som však zdravý, tak som robil, čo som vedel a dokiaľ som mohol. Mal som koňa, otec mi ho nakrmil a ja keď som prišiel z práce išiel som do lesa, to bolo moje potešenie. Zarobil som tam 370 korún na deň.“ Manželka Pavlovho syna, ktorá bola počas celého rozhovoru prítomná, vystihla jeho pevnú vôľu slovami: „Deda nezlomili, on sa vždy postavil na nohy.“

Nie sme vojaci

(7. 9. 1928 - 8. 8. 2022)

Emil Doboš sa narodil 7. septembra 1928 v Novosade pri Trebišove. Medzivojnové obdobie, prihraničná poloha dediny a v neposlednom rade aj to, že bol synom roľníka boli predpokladom, že jeho osobné dejiny sa nebudú vyvíjať priamočiaro.

V roku 1939 pripadol Novosad Maďarsku. O pár rokov neskôr, keď sa Emil rozhodoval o ďalšom štúdiu, prišlo na rad gymnázium v dnešnom Mukačeve, ktoré bolo v tom čase patrilo Maďarsku. Tam sa Emil učil v ukrajinštine. V roku 1944 odišiel z mesta ešte predtým, než sa stalo súčasťou Sovietskeho zväzu. Gymnázium dokončil v Košiciach. Maturoval v 1948. Začal študovať v Bratislave na stavebnej fakulte, odtiaľ prestúpil na strojárnu.

Po prvom ročníku prišlo na rad kádrovanie.. Niektorí pokračovali v štúdiu, iní dostali povolávací rozkaz. Emil bol v druhej skupine. Kým stihol nastúpiť na vojenskú službu, dostal umiestenku za robotníka do Východoslovenských strojární a odtiaľ ho poslali na pobočný závod do Medzeva. Po roku prišiel povolávací rozkaz do Mimoňa v severných Čechách. „Mohlo to byť v päťdesiatom alebo päťdesiatom prvom roku. Čatár, ktorý nás mal na starosti, vyrukoval s brožúrkou Banské predpisy. To už nám ťuklo, že tak my nie sme vojaci. Vysvitlo, že máme byť odvelení do Ostravy na práce v baniach“ opisuje pán Emil.

Tam dali všetkým PTP-ákom na vedomie, že sú považovaní za nespoľahlivých. „My sme sa s tým zmierili. Mali sme prejsť kádrovaním alebo školením, aby sa z nás stali riadni občania,“ konštatuje Emil. „Nepovedal si, že nespoľahlivý si bol preto, lebo tvoj otec nepodpisal družstvo. Brali ťa ako syna kulaka“ doplnila jeho rozprávanie manželka. Z Ostravy bol spolu s ostatnými spoluväzňami presunutý po asi dvoch či troch mesiacoch do Mariánskych hôr, do Orlovej na baňu Žofia. Podobne, ako mnohí ďalší, aj Emil dostal z práce v bani silnú reumu. Kvôli reumatickým bolestiam strávil

niekoľko dní v nemocnici a následne bol presunutý na prácu na povrchu pri odstraňovaní hlušiny z bane na haldu.

Myšlienka dokončiť vysokú školu Emila neopustila ani po návrate z bane v roku 1954. Vedel, že bez vzdelania sa bude môcť uchádzať iba o neisté a slabo platené práce. „No nedalo sa. Viezla sa so mnou nálepka, že som bol v bani a že som syn kulaka. Vraj na vysokú školu nemôžem.“ Medzitým pracoval v Pozemných stavbách Poprad na výstavbe bytov vo Vrbove neďaleko Kežmarku a následne v cementárni v Bystrom. Tam prišiel už s manželkou. V cementárni sa s kolegom dohodli, že skúsia spolu diaľkové vysokoškolské štúdium v Košiciach. Na štúdium boli prijatí, ale pre Emila sa to nezaobišlo bez komplikácií. „Na univerzitu prišlo oznámenie, že som kádrom nespolačlivý, že som robil v bani namiesto vojenčiny.“ Vyzeralo to tak, že mu nedovolia ďalej študovať. Dokonca, družstvo v jeho rodnej obci hľadalo pracovníkov z radov kulakov, pričom napísali list do cementárne, aby mladého pracovníka uvoľnili pre prácu na družstve v Novosade. Našťastie k tomu nedošlo. Dokončenie vysokoškolského štúdia bolo však stále neisté.

Jeho rodina sa rozrastala. Manželka, ktorá pracovala v materskej škôlke v Hlinnom, začala pociťovať tlaky režimu. „Nebolo to ľahké. Budúcnosť bola stále neistá. Kde sa zamestnám, ak dokončím štúdium? Môžem pracovať ako robotník, veď práca šľachtí človeka, o to nešlo, ale tá neistota. Nízke platy. Potom mi už dali pokoj. V roku 1962 som úspešne ukončil štúdium na Strojníckej fakulte v Košiciach. Emil privítal zmenu pomerov po roku 1989, pretože sa už nemusel obávať kádrovania a strachu, ktorému čelil počas rokov neslobody.

Boháč, kulak, špekulant

(6. 11. 1929 – 18. 11. 2023)

Tomáš Mikloš sa narodil 6. novembra 1929 v Šarišských Michal'anoch. „Moji rodičia gazdovali. Mali sme 18 hektárov pôdy, 6 - 7 kráv, 4 kone“ spomína s úsmevom. Rodina vlastnila aj kameňolom v Sokolovciach. Otec podporoval syna, aby hospodáril podobne ako on, aby bol sám sebe pánom. Mama v ňom videla kňaza. Po dokončení strednej školy v Sabinove zostal pomáhať doma na gazdovstve. „Mali sme čo robiť. Už sme mali kúpiť aj traktor. No potom prišli tie roky a bolo to zbytočné.“ „Tu býva dedinský boháč, kulak a špekulant“: napísal niekto veľkými písmen-

nami na ich dom, keď komunisti prevzali moc. Tomášova manželka dodá, že to sa to nedalo ani premaľovať. V Michal'anoch boli jediní, komu to niekto napísal na fasádu. V roku 1952 dostal Tomáš povolávací rozkaz. „Najprv sme mali mesiac výcvik bez zbrane a potom sme išli pracovať do bane Radvanice v severných Čechách. Tam sme sa stretli viacerí politickí väzni. Bol tam muž zo Smilna, ani nevedel prečo. My poľnohospodári, veľa nás tam bolo“ spomína Tomáš. „Keď sme prišli z bane, bola zima a ešte spievať od nás chceli. Búriť sme sa nemohli. To sa každý bál. Bol som tam dva roky a šesť týždňov. 22. januára 1954 som prišiel domov. December a január som mal navyše.“

Tomáš vysvetľoval, ako bolo na jednej strane zložité vytvoriť si blízke priateľstvo, pretože v mužoch tkvela obava, že niektorí z nich hrá na dve strany. Na strane druhej opisoval moment, keď partia desiatich mužov debatovala celú noc o existencii Boha.

Listovala som si Tomášovou vojenskou knižkou a on mi vysvetľoval, že kategória A boli spoľahliví a kategória E nespoľahliví. „My v kategórii E sme tam boli na prevýchovu“ smeje sa po rokoch, akoby sa ho táto skúsenosť netýkala. V roku 1954 mu pri odchode klasifikáciu prepísali z E na A. Z obyčajného mikroténového sáčku, kde mal okrem vojenskej knižky odložené aj iné spomienky na toto obdobie, vybral fotku z bane kde je v pracovnom mundúre a fotku s čiernymi výložkami. „Keď sme vyšli z bane, bolo nám vidieť iba oči a zuby.“

Z bane si domov priniesol reumu. Družstvo v dedine ešte nefungovalo. Gazdovia nepodpisovali. Vzniklo až v roku 1958. „Ľudí strašili, že ich vyvezú, kdesi aj 30 kilometrov odtiaľto,“ spomína Tomáš. Chcel sa zamestnať ako majster na stavbách, ale komunisti mu to nedovolili. Nezostalo mu nič iné, než začať robiť na družstve. Tam pracoval roky. Posledných 12 rokov do dôchodku aj ako skladník i kurič. „Musel som robiť to, čo mi prikázali. Iná možnosť nebola,“ opisuje staručký pán s pokorou v hlase, keď sa ho pýtam, či sa mu to nepriečilo. Rodinu bolo treba uživiť. Nádejou mu bola viera, že sa situácia zlepší. „Človek musí stále v niečo dúfať.“

*Rozhovory vznikli v priebehu júna a júla 2020
Prevzaté z časopisu Nota bene*

Michal Ďurišin

**Simona Šepel'ová,
Kristína Andrášová, Filip Radik**

Michal Ďurišin sa narodil v meste Trebišov 1. mája 1913. Jeho otec, Michal, bol roľník a jeho

matka, Mária, sa venovala domácnosti. Vo veľmi mladom veku sa musel spolu s rodinou vyrovnávať s odchodom otca do vojny. Krátko po otcovom odchode však dostali správu, že vo vojne prišiel o život. Mal dve sestry a bol najstarším z rodiny. Jeho otec vo vojne nepadol, no strávil niekoľko rokov v zajatí v Rusku. Vrátil sa domov v roku 1919, no dlho si jeho prítomnosť rodina nestihla užiť, pretože o pár rokov zomrel na tuberkulózu, rovnako ako jeho dve dcéry.

Jeho prvým krokom na ceste za vzdelaním bola základná škola v jeho rodisku. Bol veľmi šikovným a učenlivým študentom. Neskôr pokračoval v štúdiu na gymnáziu v Michalovciach v rokoch 1927 až 1932 a následne v Užhorode medzi rokmi 1933 a 1937. Na jar 1938 zažil boje Malej vojny v Trebišove a po ukončení tohto štúdia sa rozhodol, že chce byť kňazom a začal študovať v gréckokatolíckom kňazskom seminári v Prešove.

Už v mladosti začínal s písaním básní a rôznych textov, ktoré boli je koníčkom celý život, čo nám potvrdil v rozhovore aj jeho syn Peter. Od začiatku 40. rokov sa aktívne zapájal do činnosti spolku s názvom Jednota Sv. Cyrila a Metoda a prispieval aj do časopisu, ktorý Jednota vydávala.

Dňa 20. júna 1943 sa oženil s Gizelou Zorvanovou. Ako spomína ich syn Peter, mali 6 detí -Mariana, Líviu, ktorá zomrela ešte ako bábätko, Petra, Moniku, Tatianu a Igora.

Po svojej kňazskej vysviacke sa stal kaplánom v Sečovciach na základe ustanovenia biskupa Gojdiča, ktoré nadobudlo platnosť od 1. septembra 1943. Za svoju prácu po štyroch mesiacoch stále nedostal výplatu. Nemal dostatok financií ani na oblečenie a topánky, a tak sa odhodlal napísať list Ministerstvu školstva a národnej osvety v Bratislave s vierou, že mu pomôže. Ministerstvo mu síce poslalo dva prídavky, no musel preukázať, že žije so svojou ženou a že nie je zamestnaná v štátnej službe.

Po príchode frontovej línie bol evakuovaný do Klenova, neskôr do Kojšova, kde prečkal spolu

s rodinou prechod frontu. Keď sa vrátil do Sečoviec, chrám našiel už v dezolátnom stave. Útočisko našiel v Kochanovciach, kde za podpory trebišovských baziliánov zriadil malú kaplnku.

Kvôli tomu sa dostal do konfliktu s miestnym duchovným a celá vec skončila jeho odvolaním zo Sečoviec. Nakoniec bol Ďurišin vymenovaný na krátky čas za kaplána v Klenove. Konečné vyriešenie problému nastalo v januári 1946, kedy bol Michal Ďurišin s platnosťou od 1. januára 1946 biskupom Pavlom Gojdičom vymenovaný za správu farnosti vo Valkove. Jeho účinkovanie vo farnosti začalo 6. januára 1946. Pôvodne mal biskup Gojdič úmysel poslať ho do Lelesu, maďarsky hovoriacej dediny. Ale keďže on po maďarsky nevedel, túto možnosť odmietol.

Svoj príchod do dediny ako správny básnik opísal poetic-ky, hoci sa mu miestny kraj páčil, svoj príchod zaznamenal ako nudný a trápny moment. Napriek tomu, že dedina bola pokojná a historická, farnosť bola chudobná. Svoj čas a energiu venoval aj výučbe gréckokatolíckeho náboženstva v okolitých školách vo Valkove, Petejovciach, Vyšnom Hrabovci, Turanoch nad Ondavou a v Dobrej nad Ondavou, pričom týždenne precestoval a prechodil 44 km. Aj napriek tejto pracovnej vyťažnosti poprosil biskupský úrad v Prešove o pridelenie dočasnej správy filiálky v obciach Petejovce, Vyšný Hrabovec a Tokajík, pretože fara v Miňovciach, pod ktorú tieto obce jurisdikčne patrili, bola vojnovými udalosťami zničená a tým pádom tam chýbal aj kňaz. Michal Ďurišin sa následne ako kňaz zúčastnil oficiálneho pohrebu zabitých mužov z Tokajíka, ktorých v novembri 1944 zabili príslušníci nemeckých silových zločiek.

Otcovi Ďurišinovi veľmi záležalo na tom, aby sa prehĺbil duchovný život dedinčanov. Videl, že ľudia sa venujú ťažkej práci, popri ktorej nemajú veľa času na rozvíjanie duchovných aktivít. Preto v dedine zaviedol zvyk, že svätá liturgia sa v chráme bude slúžiť každý deň, čo sa doposiaľ vo Valkove nedialo. Prvotne sa tento krok nestretol s veľkým porozumením a aby veriacich dostal do chrámu, používal na to svojské spôsoby. V jedno popoludnie dal kostolníkovi príkaz, aby zvonil, kým mu nerozkáže prestať. Dedinčania sa do nohy zhromaždili v chráme a on začal slúžiť svätú liturgiu. Nie všetky jeho opatrenia, ktoré zaviedol, ako napríklad

používanie gregoriánskeho kalendára a pojmu katolík, sa stretli s pochopením veriacich. Boli aj takí, ktorí začali navštevovať gréckokatolícky chrám v Miňovciach, kde sa ešte slúžilo podľa juliánskeho kalendára.

V apríli 1950 Michala Ďurišina plne zasiahli výsledky tzv. Prešovského soboru, ktorý Ďurišin pokladal za násilné zrušenie Gréckokatolíckej cirkvi a podľa neho boli veriaci pričlenení do radov Pravoslávnej cirkvi a nemali ani potuchy prečo. Následne príslušníci ZNB navštevovali gréckokatolícke fary a v zmysle náborovej akcie žiadali podpísanie dokumentu, že duchovný so zrušením Gréckokatolíckej cirkvi súhlasí alebo to aspoň berie na vedomie. Kňazi nie vždy súhlasili a zo strany príslušníkov ŠtB nastúpili formy rôzneho nátlaku. Situácia sa zhoršovala aj medzi obyvateľstvom. Tí, ktorí neboli ochotní prestúpiť na „novú úniu“ sa snažili navštevovať rímskokatolícke chrámy, ale rímskokatolícki kňazi mali zákaz vysluhovať sviatosti gréckokatolíkom. Nastali problémy počas krstov i sobášov a veriaci si častokrát nechávali vysluhovať sviatosti tajne.

Tento osud neobišiel ani otca Michala. Aj na jeho fare si príslušníci ŠtB podávali kľučku a vyvíjali nátlak na neho a jeho rodinu, aby prestup na pravoslávie podpísal. Používali rôzne donucovacie prostriedky ako vyhrážanie sa rodine, deportácie na Sibír a od mája 1950 mu zastavili vyplácanie platu. Prestup sa zdráhal podpísať. Myslel si, že keď podpíše sľub vernosti republike, bude mať od ŠtB pokoj. No nestalo sa tak a dokonca mu bolo nariadené domáce väzenie. V máji 1950 otec Ďurišin oficiálne podpísal prechod k Pravoslávnej cirkvi. Pravdepodobne pod tlakom predchádzajúcich okolností. Tajil to aj pred svojimi veriacimi a inými kňazmi, z jeho budúceho konania je však zjavné, že sa za tento skutok vnútorne hanbil, a nikdy s tým stotožnený nebol. Jeho prechod k Pravoslávnej cirkvi bol len naoko, aby mohol naďalej pôsobiť ako kňaz vo Valkove a aby nebol odlúčený od svojej rodiny.

Ďurišin sľúbil, že bude obrady vykonávať podľa pravoslávneho rítu, ale realita bola taká, že po návrate veriacim zdôraznil, že bude naďalej pôsobiť ako gréckokatolícky kňaz, aby aj oni ostali naďalej v gréckokatolíckej viere. Od 1. júna 1950 bol kňaz Ďurišin biskupským úradom

Pravoslávnej cirkvi v Prešove poverený vykonávaním duchovnej činnosti a správou hmotných vecí pravoslávnej farnosti Valkov.

Zásľuhu na tom nepochybne aj obyvatelia Valkova, Vyšného Hrabovca a Petejovíc, ktorí pod záštitou predstaviteľov miestnych MNV a miestnych organizácií KSS adresovali list na KNV v Prešove, so žiadosťou o ponechanie kňaza Ďurišina vo farnosti.

Pohadzovanie s otcom Michalom neprestávalo. Eparchiálna rada Pravoslávnej cirkvi mu vydávala a opätovne odoberala dekrét na vykonávanie duchovnej činnosti. Ako dôvod sa uvádzalo šírenie myšlienok proti Pravoslávnej cirkvi a pravoslávne mu duchovenstvu. Ale reálny dôvod bol ten, že nechcel odísť do inej farnosti.

6. decembra 1952 bol uznaný vinným a rozsudok sa stal právoplatným. Farnosť Valkov mal jurisdikčne prebrať správca farnosti v Rafajovciach Augustín Schudich. Otec Ďurišin mal byť odsunutý z Valkova na stredné Slovensko k Martinu. Nebolo tam problematické náboženské prostredie. Ale keďže ho štátny aparát vnímal ako veľmi nebezpečného pre režim, mal opustiť územie Slovenska. 1. marca 1953, keď po kňaza prišlo auto, všetci obyvatelia Valkova odišli do práce a nikto nechcel pomôcť s nakladaním a prevážaním kňazových osobných vecí. Týmto skutkom vyjadrili nesúhlas s Ďurišinovým odvolaním. Napriek tomu, že bol celkom teplý deň s pekným počasím, voda Ondavy sa značne zdvihla, čo neumožnilo autám, ktoré prišli po Ďurišina a jeho veci, prejsť cez rieku. Dedinčania aj sám Ďurišin v tom videli zázrak. Valkovskí kurátori sa radili, ako Ďurišinovi pomôcť, žeby naďalej zostal pôsobiť vo Valkove. Trojčlenná delegácia z Valkova v zložení predseda MNV Valkov, predseda MO KSS Ján Kleban a Vasil' Kľučár, osobne 25. marca 1953 doniesla na KNV v Prešove list. Dedinčania sa za kňaza postavili a listom chceli pomôcť k urovnaniu problému. V liste bolo napísané to, že Michal Ďurišin sa významne podieľal na založení JRD III. typu, všetkých občanov nabáda k poctivej práci a ľudia v obci nevidia príčinu, prečo by takáto osoba mala odísť inde. Obyvatelia obcí prehlásili, že ak Ďurišin naďalej ostane v ich farnosti, bude to prospešné pre rozvoj obcí. Argumentovali tým, že kňaz bol vo farnosti obľúbený a nápomocný. Potvrdili, že Ďurišin bude usilovne pracovať ako pravoslávny kňaz. Úradníci v Prešove delegátom z Valkova predložili okolo 30 zápisníc, ktoré naopak vypovedali o „nevhodnosti“ správania kňaza Ďurišina a nekorešpondovali s tým, čo delegáti z Valkova žiadali. Napriek tomu z KNV v Prešove putovala žiadosť o posúdenie situácie do Bratislavy na Slovenský úrad pre veci cirkevné, kde situáciu pre-

šetrili. List a intervencia dedičanov očividne pomohli, pretože už 28. marca 1953, bol Michal Ďurišin opätovne poverený biskupom Alexijom, so súhlasom Cirkevného oddelenia KNV v Prešove, vykonávať všetky náležitosti spojené s povolaním kňaza.

Konflikt záujmov viedol otca Ďurišina z problému do problému. Rôzne obvinenia a incidenty

sa hromadili na stole nadriadených. Klincom do rakvy bol konflikt Ďurišina s predsedom MNV vo Valkove, ktorý po prednáške o potrebe bezpečnostných hliadok na boj s protivníkmi režimu napadol kňaza po tom, čo Ďurišin nesúhlasil s uvoľnením jednej izby na fare pre zriadenie krčmy. Na druhý deň bol predseda MNV na oddelení ZNB v Kelči napísať zápisnicu, v ktorej uviedol, že bol napadnutý on. Ďurišin sa mu údajne aj vyhrážal a na školskom dvore po ňom pokrikoval: „Ty komunista, ktorý rozvraciaš ľud a náboženstvo, nemysli si, že ľud pôjde za tebou, ale on pôjde za mnou. Nemyslite si, že budete rozkazovať, lebo zle dopadnete všetci!“ Prípád sa dostal na okresnú prokuratúru a otec Michal bol obvinený z napadnutia verejnej osoby a pobúrenia ľudu na svadbe vo Vyšnom Hrušove, lebo tvrdil, že pred Bohom platí iba cirkevný sobáš. Na prokuratúru sa mal dostaviť 4.8.1953, ale vedel, že kto sa tam raz dostane, bude nemilosrdne odsúdený. Ďurišin sa rozhodol nečakať a neponechať svoj osud len na súde. Pred súdnym procesom sa rozhodol poslať návrh obžaloby prezidentovi Zápotockému, kde žiadal o osobné stretnutie. Prezident ho neprijal, no Ďurišin dostal prísľub, že nebude odsúdený. Ľudový súd v Stropkove ho však odsúdil na dva roky odňatia slobody. Súd prebehol bez obhajcu a svedkov. Neskôr bol zbavený niektorých obvinení na odvolávanom súde v Prešove, ktorý zmenšil jeho trest. Z väzenia ho odvieďli na niekoľko miest. Ďurišin sa dostal do rôznych väzníc na rôznych miestach, vrátane Prešova, Ilavy, Pankráca v Prahe a Mladej Boleslavy, kde viedol tajné bohoslužby v spoločnosti iných väzňov.

Po prepustení sa zamestnal v civilných pracovných pozíciách, ako úradník v zelinkárstvom družstve v Trebišove, ale jeho minulosť, ako bývalého kňaza a väžňa spôsobila, že sa mu ľudia vyhýbali. V Trebišove býval u svojich rodičov a do Valkova a vracal za rodinou každú sobotu. Svoju prácu nevykonával tak ako mal, celou svojou dušou vedel, že má vykonávať kňazské povolanie. Keď bol vo Valkove, veriaci ho často navštevovali. Zároveň svojou prítomnosťou na miestnej fare bránil príchodu pravoslávneho duchovného

do obce, ale obyvateľom Valkova to nevadilo. Napriek nebezpečenstvu v tom čase neprestajne vysluhoval tajné liturgie.

Jeho konflikt s režimom a odvaha v tajnom slúžení liturgii predstavovala významný príklad odporu voči komunistickému režimu v bývalom Československu. hoci čelil rôznym problémom, pokračoval v slúžení náboženských obradov a to aj napriek nebezpečenstvu pre seba a svoju rodinu. Vyšetrovatelia pod vedením prokurátora JUDr. Alexandra Šimona už dlhšiu dobu vedeli o prítomnosti niektorých miestnych obyvateľov na tajných liturgiách, pretože získali výpovede od ľudí z Valkova, ktoré potvrdili ich účasť na týchto náboženských obradoch. Na základe návrhu na zatknutie zo dňa 9. júna 1954 bol Michal Ďurišin charakterizovaný ako bývalý gréckokatolícky farár, ktorý v tom čase pracoval ako úradník v zeleninárskom družstve v Trebišove. Bezpečnostní agenti zhromaždili niekoľko svedectiev obyvateľov dediny Valkov, ktorí potvrdili, že navštevovali faru a zúčastňovali sa na tajných bohoslužbách Ďurišina.

Dňa 6. januára 1954 vykonal Michal Ďurišin obrad svätenia vody, čo bolo v súlade s tradíciou na sviatok Troch kráľov a následne ju rozdával obyvateľom. Na základe zápisníc z vypočúvania dedinčanov z Valkova je známe, že povolali k výpovedi aj predsedu miestneho MNV, napriek svojim osobným nezhodám s kňazom, vyjadril svoju neutrálnu pozíciu. Ďalšie výpovede odhalili, že Michal Ďurišin naladil rádiovú stanicu a diskutoval o správach, ktoré neboli vždy v súlade s oficiálnym postojom Československa. Počúvanie rádia bolo v obci Valkov ojedinelým zážitkom. Toto počúvanie rádia sa uskutočňovalo raz za dva týždne v neelektrifikovanej dedine, kde rádio na batérie bolo jediným zdrojom zahraničných informácií.

Po zatknutí Michala Ďurišina v roku 1954 sa i počúvanie rádia postupne znížilo. Po domovej prehliadke fary vo Valkove a bytu jeho rodičov bola nájdená rôzna náboženská literatúra a korešpondencia, ktoré mali slúžiť ako dôkazy. Počas vyšetrovania bola vyvinutá snaha obviniť Ďurišina zo špionáže, fotografie verejných objektov a dokonca údajné otrávenie sviní. Bolo mu tiež pripisované šírenie nepravdivých informácií, ktoré kritizovali vládne médiá. Z výsluchov, ktoré občas trvali až 8 hodín a konali sa v rôznych časových obdobiach, niekedy aj do neskorej noci, začali mať na Michala Ďurišina negatívny vplyv a jeho zdravie sa začalo zhoršovať.

Napriek tomu sa v dokumentoch nenachádza záznam o fyzickom násilí zo strany vyšetrovateľov, hoc také násilie vylúčené nie je. Nakoniec bol Michal Ďurišin odsúdený 14. septembra 1954 na 2 roky a 8 mesiacov odňatia slobody a stratu občianskych práv na 5 rokov podľa §81 ods. 1 a §173 ods. 1 a 2 trestného zákona. Jeho odvolanie bolo zamietnuté a jeho trest bol potvrdený Najvyšším súdom v Prahe.

Michal Ďurišin neskôr opätovne vykonával duchovnú činnosť v radoch Gréckokatolíckej cirkvi. Od roku 1968 po uvoľnení atmosféry v Československu a po obnovení Gréckokatolíckej cirkvi pôsobil vo viacerých farnostiach. V roku 1968 pôsobil vo farnosti Čelovce, v rokoch 1968 až 1969 pôsobil v Cejkove, v rokoch 1969 až 1970 vo farnosti Stankovce. V priebehu rokov 1970 až 1974 pôsobil v Porúbke a v roku 1974 až 1980 v Hostoviciach, kde ukončil svoju pastoračnú službu. Michal Ďurišin zomrel 13. januára 1981 v Trebišove.

Študentská práca z projektu Nenápadní hrdinovia

Spravodajstvo KPVS

Valaská Dubová

Pri križi na Brestovej medzi Valaskou Dubovou a Jasenovou boli 26. 11. požehnané dva pamätníky, ktoré dal postaviť miestny rodák Vladimír Mišala: kňazovi Ladislavovi Stolárikovi a obetiam komunistického režimu zo Slovenska, Česka, Moravy a Sliezska.

Ružomberok

V Kine Kultúra v Ružomberku sa 5. 12. konala premiéra filmu Matúša Demka o jezuitskom kňazovi a politickom väzňovi pátrovi Michalovi Petrášovi, SJ. Zároveň bola predstavená nová kniha pátra Ladislava Csontos, SJ Horieť a zapáľovať.

Pezinok

V Pezinku sa 13. 12. konala spomienka na provinciála kapucínov P. Šebastiána Petra Jaďuďa, OFMCap pri príležitosti 100. výročia narodenia a 25. výročia úmrtia. Začala sa pri hrobe

na cintoríne, pokračovala sv. omšou v Kapucínskom kostole a vyvrcholila premietaním filmu a svedectvami, kde sa prihovorili aj predseda KPVS Peter Sandtner a predseda OO KPVS Pezinok František Matiašovský.

Spomienka na provinciála kapucínov p. Šebastiána Petra Jaďuďa, Pezinok 13. 12. 2023

Vatikán

Pápež František 14. 12. schválil dekrét o mučeníctve bohoslovca – vincentína a politického väzňa Jána Havlíka, rodáka z Duboviec (1928 – 1965). Oficiálne vyhlásený za blahoslaveného bude v roku 2024.

Bratislava

V Kapucínskom kostole sv. Štefana v Bratislave si 16. 12. KPVS pripomenula 40. výročie zatknutia skupiny Alojz Gabaj, Branislav Borovský a Tomáš Konc pri pašovaní náboženskej literatúry cez hranice z Poľska.

Program sa začal sv. omšou, ktorú hlavným celebrantom bol bratislavský pomocný biskup Mons. Jozef Hal'ko. Po jej skončení sa prihovorili Branislav Borovský, Alojz Gabaj, Tomáš Konc a jeho brat Jozef Konc, ktorý ich privie-

zol autom, ale kvôli zapadnutiu sa výpravy nezúčastnil. A. Gabajovi Peter Sandtner odovzdal Medailu za utrpenie, spôsobené komunistickým režimom. Napokon všetci traja odhalili d'akovnú tabuľu, ktorú požehnal biskup J. Hal'ko.

*40. výročie
zatknutia
skupiny Alojz
Gabaj,
Branislav
Borovský
a Tomáš Konc.
Bratislava,
16. 12. 2023*

Svätý Jur

Vo Svätom Jure sa 7. 1. konala spomienka na tajne vysväteného kňaza – saleziána, trpitel'a pre vieru a miestneho rodáka dona Jána Mikesa, SDB (1924 - 1967) pri príležitosti 100. výročia narodenia. Začala sa sv. omšou v Piaristickom kostole Najsvätejšej Trojice, ktorej hlavným celebrantom bol don Jozef Luscoň, SDB. Na úvod ho privítal miestny farár vdp. Pavol Póša. Po sv. omši nasledovalo položenie venca a krátka modlitba pri

hrobe J. Mikesa na cintoríne. Kvôli nepriaznivému počasiu sa ďalší program konal v dome smútku. Utrpenie, väznenie, tajnú pastoračnú činnosť a tragickú smrť J. Mikesa v príhovore predstavil predseda KPVS Peter Sandtner. Nasledovala modlitba za zosnulého J. Mikesa a na záver sa prihovoril jeho spolužiak zo saleziánskeho gymnázia v Šaštíne a príslušník PTP Anton Paulech a zástupca rodiny Kamil Morvay.

*Spomienka na dona Jána Mikesa, SDB.
Svätý Jur 7. 1. 2024*

*Spomienka na dona Jána Mikesa, SDB.
Svätý Jur 7. 1. 2024*

*Spomienka na dona Jána Mikesa, SDB.
Svätý Jur 7. 1. 2024*

Bratislava

Na pozvanie prezidentky sa Peter Sandtner 14. 1. zúčastnil odovzdávania štátnych vyznamenaní v Redute v Bratislave. Medzi ocenenými bola aj politická väzenkyňa – evanjelická farárka Darina Bancíková a viacerí slovenskí, českí a poľskí disidenti.

Bratislava

V Bratislave – Petržalke sa 21. 1. konala spomienka na kardinála Jána Chryzostoma Korca, SJ pri príležitosti jeho 100. výročia narodenia. Začala sa sv. omšou v Kostole sv. Arnolda Janssena, ktorej hlavným celebrantom bol

ordinár OS a OZ SR Mons. František Rábek, ktorý bol pomocným biskupom J. Korca v Nitre. Koncelebrovali viacerí kňazi jezuiti, saleziáni a verbisti. Po jej skončení sa prítomní v sprievode presunuli k bytovému domu na Vilovej 7, kde v období komunistického režimu býval tajný biskup Ján Korec a vykonával tam tajné vysviacky. Pamätnú tabuľu nad vchodom odhalili traja kňazi, ktorých tajne vysvätil: don Ján Čapla, SDB, P. František Sočufka, SJ a don Jozef Pöstényi, SDB. Nasledovali svedectvá J. Čaplu a F. Sočufku o okolnostiach tajných vysviacok. Prihovorili sa aj

Svätá omša pri príležitosti 100. výročia narodenia kardinála Jána Chryzostoma Korca, SJ. Bratislava 21. 1. 2024

Svätá omša pri príležitosti 100. výročia narodenia kardinála Jána Chryzostoma Korca, SJ. Bratislava 21. 1. 2024

*Odhalenie pamätnej tabule na bytovom dome v Bratislave, kde v období
komunistického režimu býval tajný biskup Ján Korec.
Bratislava 21. 1. 2024*

predseda PV-ZPKO Ján Litecký Sveda a predseda Regionálnej organizácie PV-ZPKO Košice Juraj Vrábel, ktorý J. Korca v jeho byte navštevoval. Na záver pamätnú tabuľu požehnal biskup F. Rábek. Celý program sprevádzal zbor Chorus Salvatoris. Prítomný bol aj predseda Správnej rady ÚPN Jerguš Sivoš, provinciálny ekonóm Spoločnosti Ježišovej P. Martin Halčák, SJ v zastúpení provinciála, osobný tajomník kardinála Korca P. Peter Tibenský, SJ a ďalší hostia.

Nitra

Na pozvanie nitrianskeho biskupa Viliama Judáka sa Peter Sandtner 22. 1. zúčastnil medzinárodnej konferencie pri príležitosti 100. výročia narodenia Jána Chryzostoma Korca v kňazskom seminári v Nitre.

Bošany

Obec Bošany si pripomenula 100. výročie narodenia svojho rodáka Jána Chryzostoma Korca 28. 1. pri sv. omši, ktorú celebroidal nitriansky biskup Viliam Judák. Po jej skončení bolo priestranstvo pred farským úradom a kultúrnym domom pomenované ako Námestie Jána Chryzostoma kardinála Korca, k čomu bola odhalená aj pamätná tabuľa.

Bratislava

Na bytovom dome na Drotárskej ceste 4 v Bratislave bola 1. 2. odhalená pamätná tabuľa donovi Andrejovi Dermekovi, SDB, provinciálovi saleziánov, politickému väzňovi, profesorovi teológie a spisovateľovi pri príležitosti 20. výročia úmrtia a 110. výročia narodenia. V tomto byte prežil najväčšiu časť svojho života, písal svoje diela a prijímal veľké množstvo návštev. Pamätnú tabuľu odhalil provinciál saleziánov don Peter Timko, SDB, kvety k nej položil synovec bl. T. Zemana Michal Radošinský a pieseň „Pán Boh nám dal“ s textom A. Dermeka zaspieval don Jozef Motýľ, SDB. Životopis A. Dermeka predniesol don Peter Lukáčik, SDB a nasledovali ďalšie príhovory: suseda a syna spoluväzňa Michala Halená, dekana Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK Jozefa Jančoviča a historika Martina Hoferku zo Záhorského múzea v Skalici za duchovnú rodinu. Napokon provinciál P. Timko požehnal pamätnú tabuľu a program bol ukončený piesňou „Anjel Pána“ s textom A. Dermeka, ktorú zaspieval J. Motýľ.

*Odhalenie pamätnej tabuľe donovi Andrejovi Dermekovi, SDB
na Drotárskej 4 v Bratislave. 1. februára 2024*

*Odhalenie pamätnej tabuľe donovi Andrejovi Dermekovi, SDB
na Drotárskej 4 v Bratislave. 1. februára 2024*

*Odhalenie pamätnej tabuľe donovi Andrejovi Dermekovi, SDB
na Drotárskej 4 v Bratislave. 1. februára 2024*

Bratislava

Dňa 9. 2. delegácia KPVS v zložení Peter Sandtner, Agnesa Juhaniaková a Martin Petrik navštívili najstaršieho člena KPVS a najstaršieho príslušníka PTP Ladislava Lamperta v jeho byte v Slnečniciach v Bratislave, aby mu zablahoželali k 100. narodeninám, ktoré mal práve v ten deň.

Bratislava

Na pozvanie poslankyne NR SR Anny Záborskej sa Peter Sandtner 21. 2. zúčastnil II.

Slovenských modlitebných raňajok na tému "Sloboda slova" v Parlament Restaurant v Bratislave.

Naši jubilanti

*Tajomstvo šťastia nie je v hľadaní väčšieho množstva,
ale v rozvíjaní schopnosti tešiť sa z menšieho množstva.*

SOKRATES

100

Ladislav Lampert, Bratislava

97

Elena Pospíšilová. Zvolen
Jozef Slieпка, Nová Dubnica
Anton Paulech, Bratislava

96

Dominik Knaus, Kežmarok
Veronika Fabíniová, Žilina

95

Ján Fejfár, Prievidza
Jozef Tóth, Hrhov
Ján Križan, Čekovce

94

Ludovít Pobeha, Praha
Radoslav Chodil, Bratislava
Terézia Hermanová, Beladice

93

Vojtech Budický, Poprad
Oto Makýš, Bratislava
Margita Horváthová, Voderady
František Balvan, Malý Cetín
Metodej Vrba, Martin
Gregor Duchovič, Kolačno
Jozef Filipovič, Bratislava

92

Helena Stašková, Dlhé nad
Cirochou
Kamil Hat'apka, Bratislava
Štefan Sága, Rudina
Radislav Wagner, Brezno
Pavel Bellan, Veľké Uherce
Anna Náglová, Bratislava
Margita Raškovičová, Nitra
Cyril Macejko, Spišská Nová
Ves

91

Matilda Müllerová, Bratislava
Mária Hlaváčová, Martin
Veronika Kancírová, Prešov
Helena Voleková, Bratislava
Ervína Macáková, Bratislava

90

Alica Hovancová, Košice
Richard Pauer, Košice
Mária Karovičová, Lozorno
Emília Jankovičová,
Hrachovište

89

Ružena Kovariková, Bratislava
Agneša Juhaniaková, Bratislava
Mária Tarabová, Bratislava
Gabriela Špániková, Bratislava
Dana Blažíčková, Malacky
Jarmila Botková, Nitra
Štefánia Trubanová, Krásno nad
Kysucou

88

Mária Žoldošová, Nitra
Jozefa Pekarová, Žilina
Anna Vojtaššáková, Habovka
Helena Nurková, Michalovce
Magdaléna Lukáčová, Prešov
Terézia Gočová, Prešov
Gabriela Bašteková, Košice
Mária Mišúrová, Považská
Bystrica
Juliana Šibíková, Košice
Helena Babčáková, Družstevná
pri Hornáde
Angela Fekiačová, Detva
Ljubov Stuchlíková, Trenčín

87

Valéria Gašparovičová, Nitra
Jozef Habovštiak, Krivá na
Orave
Mária Tlačíková, Modra
Hildegarda Rothová, Kopernica
Anna Pivarčeková, B. Bystrica

86

Stanislav Pátek, Budmerice
Júlia Ujhelyiová, Senec
Emília Paulová, Trenčín
Bernardína Sprušanská,

Popudinské Močidl'any
Gizela Bendeová, Tešedíkovo
Anna Jarošová, Čadca
Lýdia Hubinská, Šurianky
Mária Krištofiková, Turzovka
Vlasta Vandáková, Trnava
Sidónia Turáková, Nitra

85

Juraj Havaj, Bratislava
Marianna Gajarská, Bratislava
Alžbeta Rosenbergová, Senec
Anna Kujovičová, Modra
Ester Kušnírová, Bratislava
Jozef Mikloško, Svätý Jur
Jozefína Guttová, Kúty
Jiřina Brnová, Miloslavov
Ivan Piljar, Valaská
Marta Čistá, Modra
Judita Štofková, Košice

84

Igor Kniez, Bratislava
Eva Rosipalová, Bratislava
Verona Mandzáková, Humenné
Magda Irová, Bratislava
Anna Mlynarčíková, Spišská
Nová Ves
Irena Hlaváčiková, Bratislava
Vladimír Roháček, Prešov
Anna Pálfyová, Martin
Marián Mikloško, Nitra
Mária Kubíková, Žilina
Anna Kamenská, Dúbravy

83

Oľga Faboková, Bratislava
Soňa Rafajová, Valaská
Darina Paulenová, Topoľčianky

Ján Szabó, Košice
Priska Mišuráková, Blhovce
Jozef Žarnovský, Bardejovská
Nová Ves
Rozália Brnušáková, Blatné
Margita Jurčišinová, Bardejov
Helena Kičurová, Stará
Ľubovňa
Lýdia Michelová, Považská
Bystrica
Valentín Žák, Jablonica

82

Anton Poláček, Nová Dubnica
Metod Krajňák, Batizovce
Agneša Haršányová,
Hrnčiarovce nad Parnou
Ernest Birvoň, Lipovec
Stanislav Sedláček, Bratislava
Štefan Jančovič, Horné Orešany
Vladimír Kružliak, Bratislava
Tibor Sütő, Bratislava
Brigita Švecová, Žilina
Baltazár Bakai, Nitra
Angela Flajžíková, Radošovce

81

Katarína Bohucká, Michalovce
Pavel Šupala, Ružomberok
Magdaléna Knausová,
Kežmarok
Marianna Anoškinová,
Bratislava
Magdaléna Šimková, Košice
Elena Hudáková, Kokšov-Bakša
Anton Uhnák, Praha
Mária Huličiarová, Terchová
Anna Dvorská, Piešťany

80

Ján Čarnogurský, Bratislava

Mária Mečírová, Tranva

Mária Jurčovičová, Bratislava

Tatiana Škulecová, Levoča

František Hamrák, Spišská

Nová Ves

Mária Tureková, Stará Ľubovňa

Helena Nemcová, Senec

75

Dominik Matiašovský, Pezinok

Alexander Rimek, Košice

Ľudmila Sanitriková, Gelnica

Elena Vrablecová, Bratislava

Jozef Turčík, Radatice

Július Kurča, Nitra

70

Mária Michalčáková, Bratislava

Marta Uhlárová, Vištuk

Bonaventúra Terézia Šmidová,

Liptovský Mikuláš

Anna Kulifajová, Horná Kurpá

Mária Herdická, Prešov

Anna Telmaniková,

Bardejovská Nová Ves

Valéria Hricovová, Prešov

Jozef Smolka, Prešov

Marta Alexovičová, Ľubotice

65

Viera Ivanová, Benkovce

Miroslav Slatinský, Lučenec

Dušan Vachálek, Bratislava

Peter Kysel', Smižany

Jozef Wiedermann, Nitra

Jozef Oscitý, Jablonec

Juraj Ondo, Košice

Dagmar Onderová, Trnava

Katarína Jakubová, Košice

Marián Dugovič, Čataj

Stanislav Jaroš, Košice

Anna Šišková, Stará Ľubovňa

Anna Gregová, Bratislava

60

Miriám Kolníková, Bratislava

Terézia Dzugasová, Prešov

Ľubomír Lupták, Košice

Gabriel Csinger, Čebovce

Ľubica Krajňáková, Košice

Lucia Rennerová, Košice

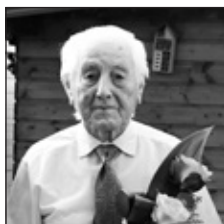
50

Milan Ďurica, Krpeľany

Ladislav Mišurák, Blhovce

Miroslav Král', Červený Hrádok

Katarína Mihová, Rosina

100 rokov sa dožíva **Ladislav Lampert** z Bratislavy, rodák z Lukáčoviec, najstarší člen KPVS. Keď bol jeho otec ako vlastník pôdy označený za buržuja, bol vylúčený z vysokej školy. Po nástupe na základnú vojenskú službu v roku 1950 ho po preštudovaní kádrových materiálov preradili do PTP. Vykonával stavebné práce vo Svätej Dobrotivej, v Strašiciach

a v Plzni. Prepustený bol v roku 1953, ale nikde ho nechce-

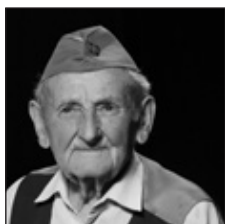
li zamestnať. Vďaka kamarátovi sa zamestnal v Stavprojekte v Ateliéri 4, z ktorého napokon vytvorili Zdravoprojekt.

95 rokov sa dožíva **Ján Fejfár** z Prievidze, rodák zo Žarnovice. Jeho otcovi, obchodníkovi so zmiešaným tovarom, zhabali majetok. On ako študent gymnázia v Banskej Bystrici býval u vincentínov a robil kostolníka v Kostole sv. Alžbety. Uvažoval aj o duchovnom povolaní. Potom sa zamestnal ako dopravný referent v Družstve pre hospodárenie s poľnohospodárskymi plodinami, ale po udaní za svoje náboženské postoje musel v roku 1951 narukovať do PTP, kde bol až do roku 1953 v Ostrave, v Slaným a v Postoloprtoch. Po prepustení pracoval v banke, v banských stavbách a v banských dielach. Dlhé roky bol kostolníkom v Piaristickom kostole v Prievidzi.

95 rokov sa dožíva **Ján Križan** z Čekoviec. Po roku 1948 sa ako roľník dostal do konfliktu s komunistickou socializáciou dediny, lebo údajne nechcel odovzdať svoje hospodárstvo do družstva, ktoré v obci nebolo. Dostal sa do PTP a vyše dva roky fáral do baní. Len vďaka svojej skromnosti dokázal podporovať svoju chudobnú matku, ktorá musela sama hospodáriť a odovzdávať nereálne vysoké kontingenty. Po prepustení svoj majetok musel aj tak odovzdať.

95 rokov sa dožíva **Jozef Tóth** z Hrhova. U svojho otca sa zaučil do stolárskeho remesla. Bol označený za politicky nespoľahlivého preto, že odmietol vstúpiť do komunistickej strany a preto, že jeho otec bol živnostník - stolár. V októbri 1951 narukoval do PTP a pracoval v baniach v Novom Meste, v Nepomuku, v Českom Krumlove a Boleticiach. Prepustený bol v novembri 1953 a naďalej sa venoval stolárstvu.

80 rokov sa dožíva **Ján Čarnogurský** z Bratislavy. Po absolvovaní štúdiá práva v Bratislave a v Prahe pracoval ako advokát a obhajoval politických väzňov, ale v roku 1981 ho vyhodili z advokácie pre obhajobu moravskej disidentky. Zamestnal sa ako šofér v Doprastave, podnikový právnik a napokon bol nezamestnaný. Bol aktívny v tajnej cirkvi, v Charte 77, bol spoluorganizátorom Sviečkovej manifestácie, vydával samizdat Bratislavské listy a preto bol stále sledovaný. Ako člen Bratislavskej päťky bol 14. 8. 1989 bol uväznený. Súdny proces sa konal v novembri, prepustený bol na amnestiu prezidenta. Počas revolúcie bol členom VPN a po nej podpredsedom federálnej vlády, predsedom slovenskej vlády a ministrom spravodlivosti.

90 rokov sa dožíva herec **Oldo Hlaváček**. Prekážalo mu ako tvrdo bolo Československo podriadené diktátu ZSSR, či už kultúra, hospodárstvo a najmä verejné prejavovanie celého národa a tieto názory vyjadroval otvorene. V roku 1957 poslal z internátu list svojej mame a nazval ich uzurpátormi a zloduchmi, pričom priamo menoval sovietskeho politika Nikolaja Alexandroviča Bulganina, ktorý tu bol na návšteve. List vhodil do poštovej schránky na ulici a do dvoch hodín pre neho prišli tajní v civile. Je presvedčený, že niekto vedel, že list píše. Ako jediný mal na internáte rádio a keď ho tajný pri zatýkaní zapol, ozvala sa znelka Londýna, čo mu priťažilo. Bol v 3. ročníku VŠMU. Odsúdený bol na jeden rok väzenia za poburovanie proti republike a urážku predstaviteľov spojeneckého štátu. Po troch mesiacoch výsluchov v bratislavskej väznici si zvyšok trestu odpykal v Banskej Bystrici. Vo väzení získal zubnú protézu a tri dioptrie. Vtedy bol čerstvo ženatý a jeho manželku nahovárali, aby sa s ním rozviedla, pretože vraj bude dlho väznený. Po prepustení ho nechceli nikde zamestnať až ho horko-ťažko prijali v Slovnafte za vodiča parného valca. Kvôli väzneniu o 20 rokov neskôr nemohol dostať titul zaslúžilého umelca, na ktorý bol navrhnutý a aj jeho deti boli stále v podozrení, že sú protištátne živly.

75 rokov sa dožíva **P. Gabriel Jozef Labuda OPraem**, kňaz – premonštrát v Želive, pôvodom z Hontianskych Nemiec. Po kňazskej vysviacke 18. 6. 1972 pôsobil v pastorácii v Trnavskej apoštolskej administratúre ako kaplán v Novom meste nad Váhom a farár v Nemčiňanoch, v Hrachovišti, v Bohdanovciach a v Štiavnických Baniach. Po stretnutí so želiavským opátom P. Vítom Tajovským tajne vstúpil k premonštrátom. V roku 1980 ho ako farára v Nemčiňanoch Emília Kesegová oslovila, aby sa zúčastnil stretnutia mládeže na chate v Kyjaticiach. Chata bola sledovaná ŠtB a 21. 8. 1980 boli zatknutí. J. Labuda bol odsúdený na 6 mesiacov väzenia po 3 roky trvajúcom súdnom procese. Od revolúcie pôsobí ako premonštrát v Čechách.

Odišli od nás

Ladislav Zošák, Likavka 30. 8. 1929 – 2023

Miroslav Podivinský, Bratislava 3. 10. 1930 – 2023

Anna Ivanková, Humenné 2. 9. 1935 – 19. 12. 2023

Ján Peter Bicko, Senec 16. 6. 1944 – 28. 12. 2023

Mária Vizyová, Nitra 28. 5. 1939 – 16. 1. 2024

František Čopian, Iliašovce 18. 10. 1940 – 17. 1. 2024

Konšancia Apolónia Ferencová, Suchá n/ Parnou 20. 9. 1930 – 26. 1. 2024

Ľubor Paulen, Topoľčianky 14. 9. 1937 – 27. 1. 2024

Milan Maňásek, Bratislava 16. 9. 1941 - 8. 2. 2024

Matilda Valentovičová, Bratislava 5. 6. 1929 - 8. 2. 2024

František Klúška, Bratislava 3. 3. 1928 - 19. 2. 20204

V novembri zomrel **Ladislav Zošák** z Likavky. Keď režim tlačil na jeho otca, aby odovzdal rodinný majetok do družstva, zareagoval prudko a vyhnal agitátorov. Preto ako odporca kolektizácie vykonával v období od 1. 12. 1950 do 25. 6. 1953 z dôvodu politickej nespôľahlivosti základnú vojenskú službu v PTP, kde utrpel doživotný úraz ruky. Opísal to nasledovne: „Po narukovaní do armády v roku 1950 nás odviezli nocou po prisahe do baní, kde

som prežil v doslova strašných podmienkach a tvrdej každodennej drine takmer tri roky. Ťažký úraz po výbuchu plynu mi natrvalo poškodil zdravie. Boli to hrozné časy, stačil drobný nesúhlas s vládou mocou a človek zrazu prišiel o svoju budúcnosť. Po prepustení sa presťahoval zo Slávikova do Likavky, aby sa vyhol prenasledovaniu.

Dňa 28. 12. zomrel **Ján Bicko** z Bratislavy, ktorý v posledných rokoch žil v Senci. Narodil sa v rodine o. Andreja Bicka, gréckokatolíckeho kaplána v Mukačeve, odkiaľ museli hneď odísť kvôli bombardovaniu do obce Rjapid', kde bol starý otec farárom. Keď Podkarpatská Rus pripadla Sovietskemu zväzu, zažil lúpežný nočný prepád fary, pri ktorom prišli o šperky. Počas vizitácie v roku 1947 jeho otec požiadal mukačevského biskupa Teodora Romžu o požehnanie pre jeho tri deti (biskup bol krátko na to zavraždený). Jeho mama ako manželka kňaza dostala zákaz učiť na ľudovej škole. Po likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi jeho otec odmietol podpísať prestup na pravoslávie. Keď si po neho prišli z NKVD, nespoznali ho, lebo išiel na dvor napojiť kravu. Rozhodol sa skrývať 10 rokov, zatiaľ mu urobili domovú prehliadku a hľadali dôkazy. Dôvodom bolo aj to, že keď biskup Romža ležal v nemocnici v Mukačeve po nevydarenom pokuse o vraždu, o. Bicko tam mal prístup ako spovedník chorých a baziliánok a upozornil sr. Teofilu, ktorá sa o biskupa starala, aby sa nechýtila do pasce NKVD. Rodinu vyhodili na ulicu a tak sa v dome starého otca tlačili tri kňazské rodiny (ich, starého otca a tety). Bohoslužby navštevovali v maďarčine v rímskokatolíckom kostole, len to bolo povolené. Mama sa o mieste skrývania dozvedela až po roku, vďaka tomu obstála na výsluchoch NKVD, keď jej nechceli dať primeranú prácu, kým neprezradí, kde je jej manžel, ale podporovali ich veriaci. Rodina zažila nočné prepady, keď chceli prichytiť otca pri tajnej návšteve. Ten sa vrátil až po 9 rokoch, keď mu už zdravotný stav neumožňoval skrývať sa. Úrady ho našťastie iba zosmiešnili v tlači a dali mu podradnú prácu v nábytkárskej fabrike. Vďaka tomu dostal Ján Bicko robotnícky pôvod a strednú školu skončil s vyznamenaním a zlatou medailou. Hoci si starý otec želal, aby bol učiteľom, pre triedny pôvod mohol študovať len technický smer a to ďaleko, až na Technickej univerzite v Petrohrade. Po revolúcii pracoval na referáte dokumentácie zločinov komunizmu na Ministerstve spravodlivosti SR. Jeho otec Andrej žil od roku 1991 na Slovensku v Senci, kde 25. 7. 1993 zomrel a je pochovaný.

Dňa 30. 12. zomrela **sr. Mária Helena Protivňáková SSNPM**, posledná žijúca zo staršej generácie Kongregácie sestier služobníc Nepoškvrnenej Panny Márie. Narodila sa 23. 10. 1928 vo Vydrani, 14.7.1945 vstúpila k sestrám a 1. 2. 1948 po noviciáte zložila dočasné sľuby (doživotné sľuby zložila až 23.3.1958 v Kolečoviciach). Od septembra 1948 študovala na gréckokatolíckej učiteľskej akadémii. Po likvidácii kláštora

a poštátnení sirotinca v júni 1949 žila niekoľko mesiacov na Prešovskom biskupstve s tromi sestrami až do likvidácie Gréckokatolíckej cirkvi a boli k dispozícii biskupovi Gojdičovi. Po tzv. Prešovskom súbore v roku 1950 odišla do Uherského Hradišťa, kde bola od roku 1945 komunita, ktorá ukrývala ukrajinské sestry, utekajúce zo Sovietskeho zväzu. Sr. Mária pracovala ošetrovateľka na internom oddelení v nemocnici. V roku 1956 komunistický režim rozhodol o stiahnutí sestier z nemocníc a sr. Mária odišla do Kolečovic, kde pracovala ako ošetrovateľka pri vojnových invalidoch a v domove dôchodcov. Až v roku 1970 ukončila externé štúdium na strednej zdravotnej škole v Kladne, aby mohla pôsobiť ako kvalifikovaná zdravotná sestra.

Pri službe chorým a starým tajne zabezpečovala návštevy kňaza, a pripravovala ich na prijatie sviatostí modlitbou a čítaním náboženskej literatúry. Aktívne spolupracovala s miestnymi kňazmi a navštevovala farské spoločenstvá v Kolečoviciach a okolí. Na sviatosti pripravovala aj dospelých, starala sa o spev, kvetinovú výzdobu a udržiavanie čistoty v chrámoch. V Čechách bola až do konca režimu. V roku 1990 prišla do komunity v Michalovciach, kde bola až do konca života a mala na starosti kaplnku, kantorovanie, domáce práce, pečenie a krájanie prosfor pre baziliku a čistotu liturgických rúch a predmetov.

Dňa 26. 1. zomrela **sr. Konštancia Apolónia Ferencová OSU**, sestra uršulínka v kláštore v Suchoj nad Parnou, rodáčka z Fintíc. Keďže túžila byť učiteľkou, odišla študovať na učiteľský ústav Angelinum v Košiciach, kde okrem štúdií aj ako internistka mala možnosť zblízka spoznávať sestry uršulínky. Tu sa v nej pomaly prebúdzala túžba zasvätiť svoj život Bohu a po maturite požiadala o prijatie k uršulínkam. V roku 1950 odišla do noviciátu v Batizovciach. V auguste toho roku boli novicky vyvezené do sústredovacieho kláštora v Modre. Tam do r. 1951 pracovala ako robot-

níčka na štátnych majetkoch, potom v textilných továrňach: do roku 1955 v Hanušoviciach ako práčka, do roku 1958 v Hornom Tanvalde. Odtiaľ ich previezli do kláštora v Broumove, kde aj ona šila konfekciu. Jej ďalšia púť bola do Police nad Metují, kde pracovala ako súkenárka do roku 1965. V ústave sociálnej starostlivosti pre mentálne postihnuté dievčatá vo Zvíkovci pracovala najprv ako sanitárka a po absolvovaní zdravotníckej školy s maturitou a špeciálneho jednoročného školenia zastávala funkciu vrchnej sestry. Popri zamestnaní pre komunitu bola ekonómkou a radkyňou. V roku 1981 bola premiestnená do charitného domova pre staršie sestry uršulínky Kostolnej, kde ako zdravotníčka a ekonómka. Do Modry bola premiestnená od roku 1993 ako predstavená, kde ostala aj po šesťročnom mandáte až do roku 2009, kedy bola preložená do Košíc. Posledné roky života prežila od roku 2017 medzi staršími sestrami v Suchej nad Parnou.

Dňa 27. 1. zomrel **Ľubor Paulen** z Topoľčianok. Celá rodina Paulenová z Malých Bedzian bola postihnutá komunistickým režimom. Matku, krmičku na družstve, syna a dcéru v rovnaký deň v apríli 1953 vyhodili z práce a najmladšieho 15 ročného syna Ľubora z učňovskej školy z kádrových dôvodov. Jeho otec Viktor Paulen, ktorý v roku 1949 dostal vyznamenanie za výstavbu republiky za dobré hospodárske výsledky, bol uväznený a v roku 1952 odsúdený na 2,5 roka za sabotáž, pretože nedokázal splniť predpísané dávky štátu, keďže mu vzali všetko obilie a tak nemohol nakrmiť zvieratá ani založiť novú úrodu. Musel si kúpiť obilie od iných roľníkov a tak zasial nekvalitné osivo po termíne, čoho výsledkom bola slabá úroda. Zaoberal sa plemeným chovom koní, hovädzieho dobytká a ošipaných. Otec mal okrem peňažného trestu a prepadnutia majetku aj ďalší vedľajší trest: zákaz pobytu v okrese Topoľčany navždy. Následne čakalo vystaňovanie aj zvyšku rodiny, zachránila sa len dcéra, ktorá využila, že mala v Zlatých Moravciach známosť a vydala sa z večera do rána. Ráno pri dome zastalo nákladné auto a dvaja ozbrojení príslušníci ŠtB, ktorí naložili štyri postele, dve skrine a najnutnejšie oblečenie, zvyšok zariadenia si rozoberali miestni obyvatelia. Paulenovcom nepovedali, kam ich vezú. Synovia sa viezli na korbe auta. Cieľom bolo zoštátnené hospodárstvo vo Vržanoch na Morave, kde dostali malú izbu a kuchyňu. Ľubor Paulen s bratom si vymaľovali kurín po sliepkach, aby sa netlačili v jednej izbe. Čakala ich ťažká práca, starostlivosť o 76 kusov dobytká, ktorý ručne napájali, pri-

čom vodu nosili v zime vo vedrách asi pol kilometra. Matka a stará matka už nevládali, tak všetko bolo na nich dvoch. Keď Ľubor už nevládal, správca na neho zavolať príslušníkov, ktorí ho pendrekom donútili ďalej pracovať. Keď odmietol pracovať jeho brat, dostal povolávací rozkaz do PTP. Všetka práca zostala na Ľuborovi. Postupne dovolili chorej starej matke a potom aj matke presťahovať sa k vnučke do Topolčianok. Ľubor sa vrátil na Slovensko až v decembri 1956 s podlomeným zdravím, ale naďalej bol sledovaný ŠtB a mal problém nájsť si zamestnanie. Otec bol z Jáchymova prepustený po zaplatení sumy 10 000 Kčs a ako 48 ročný zomrel na infarkt a ochorenie ľadvín. Ľuborov strýko, kňaz Alfonz Paulen zomrel vo väzení. Ľubor v roku 1995 zabezpečil spopolnenie, prevoz z Brna a pochovanie jeho ostatkov v Šenkvciciach, kde bol farárom a roky sa vyzýval na začatie procesu jeho blahorečenia. Jeho túžba sa mu splnila necelý rok pred smrťou, žiaľ, blahorečenia sa už nedožije.

Dňa 18. 2. zomrela v 101. roku života **sr. Kajetána Magdolenová, DKL**, sestra vincentka v Provinciálnom dome v Nitre, rodáčka z Chynorian. Rok 1950 ju zastihol v Močenku, kde už sestry nemohli učiť, preto odišla do nemocnice v Michalovciach. V roku 1955 bola vyvezená do centralizačných kláštorov v Jasove a Číži (kde ju ŠtB vyšetrovala za prednášky a kázne od istého kňaza), do textilnej továrne v Tepliciach nad Metují a napokon do charitného domova v Brehove. V roku 1968 odišla učiť náboženstvo do Radošiny, odkiaľ ju však v roku 1972 opäť vyviezli do charitného domova v Slovenskej Ľupči a do roku 1990 pôsobila v Jánskych Láznach.

Dňa 19. 2. zomrel František Klůska z Bratislavy, rodák z Hruštína, predseda Sekcie PTP pri Mestskej organizácii Bratislava. Do PTP bol povolaný ako bohoslovec kňazského seminára v Spišskej Kapitule po jeho zrušení v roku 1950. Narukoval do Komárna a vykonával rizikové podzemné a stavebné práce v Bratislave a na iných miestach. Pri stavebných prácach pri železničnej nemocnici v Bratislave ho zasypalo, ale napriek úrazu musel ďalej pokračovať v práci. Aby sa dostal z PTP, podpísal prácu vo vojenskom stavebnom podniku, kde pracoval 4 roky. V PTP bol od 1. 10. 1950 do 30. 11. 1952.

Oznamy

- Prosíme pozostalých, ak im chodí časopis na meno ich príbuzného, ktorý už zomrel, prosíme ich, aby nám to oznámili. Stále sa stáva, že niekedy aj rok príbuzní preberajú zásielky, adresované zomrelému a neoznámia jeho úmrtie. Nie vždy pošta vráti zásielku s poznámkou: adresát zomrel.
- Viackrát sa stalo, že politický väzeň sľúbil poskytnutie rozhovor študentom, pričom sa na dohodnuté miesto stretnutia nedostavil a nebral telefón. Chceme ich poprosiť, ak nemajú záujem, aby to povedali hneď na začiatku pri oslovení, pretože dlhé cestovanie je náročné na čas pre študentov aj učiteľku.
- Oprávneným osobám na bezplatné cestovanie v MHD odporúčame, aby pri sebe nosili členský preukaz KPVS s nalepenými členskými známkami na príslušný rok, pretože revízori to zvyknú kontrolovať.
- Keď posielate členské príspevky na náš účet za viaceré osoby, odporúčame Vám, aby ste ich poslali v jednej platbe a v správe pre prijímateľa uviedli mená všetkých osôb, za ktoré platíte. Ak totiž posielate členský príspevok za každú osobu v osobitnej platbe, banka nám účtuje poplatok za každú platbu.
- Aj v tomto roku Vás a Vašich príbuzných, ktorí sú zamestnaní, prosíme o poukázanie 2% z dane. Formulár bol vložený v poslednom časopise.
- V súčasnosti je najstarším členom KPVS a zároveň najstarším príslušníkom PTP Ladislav Lampert (1924). Najstarším politickým väzňom je Branislav Tvarožek (1925), najstaršou politickou väzenkyňou Elena Pobehová (1926) a najstaršou manželkou politického väzňa Katarína Ďurišová (1925).
- Združenie don Andreja Dermeka zbiera svedectvá o kňazovi - saleziánovi a politickom väzňovi Andrejovi Dermekovi. Tí, ktorí ho poznali, môžu svoje spomienky poslať na adresu dondermek@gmail.com alebo na telefónne číslo 0949 578 964 (Martin Hoferka).
- KPVS vyhlasuje verejné obstarávanie na grafické práce, tlač a distribúciu časopisu Naše svedectvo. Záujemcovia sa môžu prihlásiť do 22. marca na kpbs.kpbs@gmail.com